

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

**- Кваліфікаційна робота
на тему: «Мовна підготовка як чинник професійної ефективності фахівців
сфери туризму та рекреації»**

Допущено до захисту

«___» листопада 2024 року

здобувача вищої освіти групи Т 01-23
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туризмознавство
за спеціальністю 242 Туризм і рекреація
Циганка Д. С.

*Завідувач кафедри
психології і туризму*

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Васильчук В. М.

д.психол.н., проф.
Бондаренко О. Ф.

)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ	5
1.1. Понятійно-термінологічний апарат.....	5
1.2. Методика дослідження мовної підготовки	13
1.3. Сучасні тенденції мовної підготовки фахівців туристичної сфери	20
РОЗДІЛ 2	30
РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ.....	30
2.1. Аналіз мовної підготовки спеціалістів у галузі туризму	30
2.2. Критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації	38
2.3. Дослідження стану мовної підготовки фахівців туристичної галузі.....	44
РОЗДІЛ 3	54
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ	54
3.1. Проблеми мовної підготовки фахівців туристичної та рекреаційної сфери	54
3.2. Розвиток організаційних умов мовної підготовки у туризмі	60
3.3. Розробка авторської програми «Мовна підготовка фахівців»	70
ВИСНОВКИ.....	81
РЕЗЮМЕ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	93

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Туристична галузь в Україні характеризується існуванням великої кількості послуг, які надаються різноманітними суб'єктами туристичної діяльності, зокрема туристичними агенціями, готелями, ресторанами, закладами організації дозвілля тощо. Зростання вимог до якості обслуговування та підвищення конкуренції вимагає шукати нові шляхи удосконалення діяльності суб'єктів надання туристичних послуг, у тому числі й у процесі комунікації з клієнтами. Враховуючи те, що діяльність у туристичній галузі передбачає безперервність процесу комунікації в процесі обслуговування туристів, підвищення ефективності спілкування виступає одним із ключових інструментів формування конкурентоздатності туристичних організацій.

У світі, насиченому культурним різноманіттям та міжнародними зв'язками, мовна компетентність стає ключовим чинником успіху в будь-якій професійній сфері. Однак, в контексті сфери туризму та рекреації, де спілкування з різними культурами та національностями – це не просто норма, а необхідність, рівень мовної компетентності набуває ще більшого значення. Від уміння ефективно спілкуватися з міжнародними туристами до вміння впевнено вести ділові переговори з партнерами з усього світу – мовна компетентність безпосередньо впливає на професійну ефективність фахівців у цій галузі.

Аналіз рівня розробленості теми. Окремі аспекти мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреації виступали предметом дослідження великої кількості вітчизняних науковців, серед яких можливо виділити праці таких як: Н. Закордонець, Л. Руденко, Л. Овсієнко, В. Гужвинський, М. Черезова, В. Перейдеха, С. Шевчук, Б. Носа та інших. При цьому, на сьогоднішній день відсутній ґрунтовний аналіз основних елементів мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреацій, що додатково обумовлює актуальність нашої роботи.

Метою даної роботи є дослідження мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреацій.

Згідно визначеної мети, **завданнями** роботи є:

- дослідити понятійний апарат мовної підготовки фахівців сфери туризму;
- охарактеризувати методологію та методи дослідження;
- визначити сучасні тенденції дослідження мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- проаналізувати мовну підготовку фахівців у сфері туризму та рекреації;
- визначити критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- дослідити стан мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- визначити проблеми мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- представити напрями розвитку організаційних умов мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;
- запропонувати авторську програму «Мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації».

Об'єктом дослідження є мовна підготовка фахівців сфери туризму і рекреації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади мовної підготовки фахівців сфери туризму і рекреації.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження було використано сукупність теоретичних та емпіричних методів. До теоретичних методів наукового пізнання можливо віднести: аналіз психологічної та методичної літератури, логічний аналіз окремих аспектів проблеми, порівняльний аналіз підходів до формування мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, метод узагальнення, систематизації тощо. У свою чергу, до емпіричних методів нами віднесено наступні: метод комплексного підходу, спостереження, метод опитування, статистичного аналізу, дослідно-психологічна розробка рекомендацій тощо.

З метою проведення емпіричного дослідження рівня сформованості мовних навичок фахівців у сфері туризму та рекреації нами використано наступні методики:

- анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями»;
- тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»;
- опитувальник Ферверга на контактність.

Науково-практична новизна отриманих результатів полягає у проведенні ґрунтовного аналізу теоретико-методологічних аспектів мовної підготовки фахівців сфери туризму. Додатково проведено емпіричне дослідження розвитку мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, за результатами якого розроблено авторську програму «Мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації». Матеріали, представлені у рамках даної роботи, можливо використати: у навчальному процесі – при підготовці розділів підручників і навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів, складанні навчальних робочих програм з дисциплін «Туризм»; у науковій діяльності – у процесі проведення подальших наукових досліджень мовної підготовки як чинника професійної ефективності фахівця сфери туризму та рекреації.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Семіотика української незламності: мова - освіта – дискурс» у вигляді наукових тез (с. 722-724). «Вплив мовної компетентності на професійну ефективність фахівців сфери туризму та рекреації» Циганок Д.С. (2024). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Структура дослідження. Робота складається з вступу, 3 розділів основної частини (які мають підрозділи), висновків та списку використаних джерел, який налічує 58 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 102 сторінки, основний зміст викладено на 84 сторінках. В роботі представлено 6 таблиць та 2 рисунка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

1.1. Понятійно-термінологічний апарат

За загальним правилом під категорією «компетентність» потрібно розуміти оволодіння ними відповідними знаннями, уміннями, досвідом, а також притаманність певних особистісних якостей і мотивації, що сприяють формуванню готовності до практичної реалізації професійних обов'язків із високим рівнем ефективності. У цьому зв'язку доцільно звернутися до позиції дослідника Е. Зеєра, у відповідності до якої учень повинен оволодіти наступними складовими елементами компетентності:

— спеціальною компетентністю, що полягає у можливості самостійного виконання професійних задач, проводити самоаналіз результатів власної діяльності та самостійного здобуття нових умінь і знань;

— соціальною компетентністю, під якою розуміється можливість співпрацювати у групі чи з окремими індивідами, готовність нести відповідальність за власні дії та рішення;

— індивідуальною компетентністю, яка знаходить свій прояв у постійній готовності до періодичного підвищення кваліфікації, самостійної освіти у сфері майбутньої професійної діяльності [17].

У відповідності до позиції науковців Е. Садовської та А. Ярошенко, під категорією «компетентність» потрібно розуміти специфічну особливість інтегрального характеру, що у повному обсязі здатна відобразити процедуру взаємодії між інтелектуальними, особистісними та інтегративними елементами, які перебувають у тісному взаємозв'язку. При цьому, авторами зауважено, що компетентність не може базуватися на окремому із вищеперелічених компонентів, а вимагає виключно їх існування одночасно [40, с. 59].

Доцільно зазначити, що компетентність розглядається з різних точок зору в залежності від того, які класифікаційні критерії покладено в основу даного

визначення. Отже, компетентності можливо класифікувати за наступними критеріями:

1. В залежності від якісних показників, що полягає у проведенні оцінювання на основі специфіки різновидів професійної діяльності та якостей спеціаліста.

2. Залежно від критеріїв філософської творчості компетентність може бути: філософською (творче мислення, світогляд); психолого-педагогічною (мотивація, внутрішні установки, оцінювання власної роботи, можливість до систематизації інформації тощо); акмеологічні (бажання до саморозвитку та творчого вдосконалення).

3. В залежності від об'єктивних параметрів професії, що впливає на рівень відповідності обраному фаху.

4. Залежно від специфіки оцінювання професіонального рівня: результативні, професійні, нормативні, професійного навчання, прогностичні, творчі, соціальної активності, професійної спрямованості [34].

Для початку пропонуємо здійснити аналіз поняття «компетентність», сутність та природа якого напряму пов'язана із ідеєю виховання та підготовки компетентного спеціаліста та співробітника, якому притаманне не лише оволодіння необхідними теоретичними знаннями, але практичними навичками і високими моральними якостями. Така категорія як «компетентність» достатньо часто використовується у науковій літературі, проте до цього часу не сформовано єдиного теоретичного підходу [40, с. 9].

Компетентності достатньо широко досліджено у наукових працях В. Дьоміна, за результатом чого науковцем сформовано висновок стосовно притаманності для неї такої ключової ознаки як уміння. Ученим було проаналізовано різноманітні підходи стосовно сутності вміння, внаслідок чого сформовано єдиний висновок про її відповідність конкретному ступеню компетентності працівника [18].

За своєю сутністю категорія «компетентність» є більш широким, оскільки включає в себе характерні особливості та визначення рівня компетентностей індивіда. Досягнення ним конкретних результатів зумовлено набуттям ним

навичок, формування яких напряму залежить від особливостей визначеної мети підготовки здобувачів освіти.

Існує наукова позиція, у відповідності до якої природа компетентностей полягає у такій категорії як «парадигма знань». Як з цього приводу зауважено науковцем І. Єрмаковим, з метою детальнішого розуміння компетентностей, досліджувану категорію не слід відмежовувати від поняття розуміння сутності кінцевих наслідків використання конкретних методів впливу, рівня розвитку навичок та практичного їх використання [25]. Досліджуючи різноманітні підходи науковців до розуміння поняття «компетентності» А. Садовська та А. Ярошенко зауважують, що спільним є визнання факту прирівнення знань людини до її потенціалу, реалізація якого є можливою виключно у випадку активізації додаткових факторів. Отже, науковці акцентують увагу на такому складовому елементі компетентності як оволодіння знаннями. Авторами зроблено висновок про те, що під досліджуваним поняттям слід розуміти не лише володіння індивідом різноманітних знань чи досвіду, але й практичних навичок їх використання у процесі провадження професійної діяльності. Отже, компетентний фахівець повинен уміти активувати не лише знання, але й практичний досвід [40, с. 10].

У відповідності до позиції угорського педагога Г. Хараша, до складу компетентності можливо віднести досить широкий перелік соціальних чи комунікативних вмінь, які ґрунтуються на одержаних знаннях, практичному досвіді, людських цінностях, що набуті людиною у процесі провадження навчального процесу. Слід акцентувати увагу саме на спеціальних комунікаційних вміннях, звернувши увагу на позицію А. Ляшенко, до яких автором віднесено наступні:

- створювати комфортну для психічного сприйняття робочу атмосферу;
- не допускати проявів негативних емоцій по відношенню до інших людей та самого себе;
- приймати до уваги специфіку особистісного, соціального, національного та культурного аспектів життя окремих індивідів;

- вчасно виявляти та не допускати проявів агресивності чи ворожості до інших членів суспільства;
- володіння навичками вербального, невербального та письмового спілкування;
- уміння спостерігати та інтерпретувати особливості поведінки інших осіб;
- уміння взаємодіяти та працювати у команді тощо [21, с. 32].

У свою чергу, американський дослідник Дж. Куллахан зауважує, що зазначена категорія включає узагальнені можливості та здібності людини, що побудовані на основі навичок, які набуваються і розвиваються індивідом під впливом освітнього процесу та практичної діяльності. При цьому, останнім запропоновано виокремлювати три складові елементи компетентності, до яких слід віднести: уміння, навички та безпосередньо компетентність [23]. Вважаємо, що такий підхід науковця є недостатньо обґрунтованим, оскільки є незрозумілим, що саме автор розуміє під поняттям «компетентність» як складового елемента професійної компетентності, тобто про яку саме компетентність в даному випадку йде мова та у чому полягає її сутність. Отже, пропонуємо використовувати більш поширений традиційний підхід до складових елементів компетентностей, яка включає в себе такі елементи як: знання, уміння та навички.

За твердженням вченої М. Холодної, професійні компетентності необхідно розглядати через специфіку її структурної побудови, використовуючи при цьому функціональний підхід. Авторкою виділено наступні функціональні спрямованості досліджуваної категорії: гносеологічна функція, у якій розкрито структуру знань у відповідній сфері; аксіологічна визначає систему ціннісних установок; антипаційна функція перебуває у взаємозв'язку із прогнозуванням та рефлексією, включаючи наступні елементи: критичне мислення, допитливість, креативні навички, що у своїй сукупності формують систему інтелектуальних якостей; саморегулююча передбачає формування системи моральних цінностей; адаптаційна функція має на меті розкрити такі елементи, як емоційне забарвлення, можливість запам'ятовування, прояви уваги та можливість творчого мислення, які складають

єдину систему психологічних якостей; інтеграційна спрямована на розкриття результатів діяльності, свідомості та самостійного розвитку індивіда [47].

Одним із складових елементів компетентностей є інтелектуальний, який формує окрему структуру, що пов'язано визнанням специфічним типом знань з метою забезпечення змоги ухвалення дієвих рішень, враховуючи й неочікувані ситуації. Отже, до такої структури можливо віднести наступні елементи:

- володіння знаннями у різноманітних сферах;
- чітка визначеність та взаємопов'язаність усіх елементів;
- швидкість зміни існуючих взаємозв'язків та знань, що зумовлюється позитивним чи негативним впливом навіть у випадках, коли знання трансформується у відсутність знань;
- знання мають бути доступними та оперативними;
- можливість їх практичного використання у різноманітних ситуаціях;
- притаманність окремих специфічних елементів;
- визначення та характерність знань такого типу, що зумовлено формою загальних принципів, теоретичних учень та підходів;
- оволодіння знаннями декларативного та процедурного характеру;
- існування відомостей про оволодіння власними знаннями тощо [39, с. 25].

Питання компетентності виступало предметом досліджень і французького педагога Ж.Піаже, яким зазначена категорія розглядається у широкому спектрі, сутність якого полягає у наявності сукупності навичок та умінь, що використовуються у різноманітних життєвих ситуаціях та розуміннях, основним елементом якої виступає можливість тримати під контролем найнеочікуваніші ситуації. Компетентність визнається взаємозв'язком між навичками, уміннями, діями у конкретних ситуаціях та індивідом [28].

Поняття компетентності та її сутність почали уточнюватись починаючи з останнього десятиліття ХХ століття. Зокрема, М. Чошанов зауважив, що дана категорія є принципово новою ознакою для відзначення якості професійної

підготовки. До того ж, науковцем визначено особливості її прояву, до яких слід віднести наступні:

— оволодіння знаннями, які є характерними для компетентних індивідів та відрізняються мобільністю, оперативністю та підлягають постійному оновленню;

— складається зі змістовного та процесуального компонентів, першим з яких є знання, а другим – уміння;

— передбачає здатність індивіда до вільного обрання оптимальних рішень, що сприяють аргументації обраного шляху та володіння критичним мисленням [21].

У контексті даного питання актуальною є позиція дослідниці А. Капської, якою зауважено, що однією із ключових умов для практичного оволодіння теоретичними відомостями та практичними навичками їх використання потрібно віднести існування відповідних механізмів та виконання чітко визначених соціальних ролей у процесі провадження навчання. Науковиця не відкидає можливості доповнення їх змісту іншими важливими складниками [13, с. 42].

Мовленнєва компетентність – це здатність використовувати мову відповідно та ефективно в різних ситуаціях, включаючи висловлення власних думок, бажань, намірів, а також вміння використовувати мовні, невербальні (міміку, жести, рухи) та інтонаційні засоби для виразності мовлення [4]. Мовленнєва компетентність проявляється у важливих аспектах мовленнєвої діяльності, таких як вміння слухати, вміння говорити, читати та писати; здатність до планування мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, а також вміння використовувати різноманітні стилістичні прийоми у власному мовленні.

Неможливо не погодитися з Н. Шиліною, яка тлумачить мовленнєву компетентність як сукупність мовленнєвого досвіду та усвідомлення, а також знань, вмінь і навичок, які керують професійною діяльністю, визначають її характеристики та відповідність конкретній ситуації спілкування [5]. Під час навчання майбутніх фахівців мовної культури, особлива увага приділяється розвитку навичок ділового мовлення. Важливими аспектами є:

— вміння правильно висловлюватися (розуміння мовних стандартів та вміння використовувати літературні норми в усній і писемній мові на різних рівнях мовленнєвої системи);

— мовна майстерність (вона досягається за допомогою знання багатства синонімів у літературній мові та вміння вибирати найточніше висловлення для конкретної ситуації);

— мовна свідомість (бажання мовця постійно покращувати своє мовлення).

Мовна компетентність є ключовим фактором у спілкуванні з клієнтами. У сфері туризму та рекреації, де взаємодія з різними культурами та національностями стає нормою, вміння ефективно спілкуватися на різних мовах відіграє вирішальну роль. Фахівець з досконалою мовною компетентністю може легше розуміти потреби та бажання клієнтів, виходити на зв'язок з ними на їхній рідній мові, що створює більш довірливу та приємну атмосферу. Це може призвести до покращення якості обслуговування та задоволеності клієнтів, що, в свою чергу, сприяє розвитку бізнесу та підвищенню його конкурентоспроможності на ринку.

У туристичній сфері комунікація має більший потенціал для позитивного впливу, спрямованого на об'єднання глобального суспільства, ніж в політиці та економіці. Фахівець у сфері туризму повинен розуміти важливість та вплив комунікації у суспільстві як засобу для координації професійних дій, особистісного зростання, виявлення власних цілей та підтвердження своєї ідентичності. Він володіє навичками успішного встановлення спілкування з різними людьми, незалежно від їхнього фаху, а також в реальному та віртуальному середовищі. Він використовує як вербальні, так і невербальні засоби комунікації, активно користуючись можливостями комп'ютерних мереж для ефективного обміну інформацією. Фахівець повинен вміло використовувати сучасні інформаційні технології та активно взаємодіяти з ними, а також конкурувати на цьому полі з безліччю доступних інформаційних ресурсів. Він має користуватися широким спектром комунікаційних сервісів, що надаються інформаційно-освітнім середовищем.

Мовна компетентність виявляє вирішальний вплив на професійну ефективність фахівців у сфері туризму та рекреації. Вона не лише сприяє покращенню якості обслуговування та задоволенню потреб клієнтів, але й відкриває двері до успішних міжнародних партнерств та нових можливостей для розвитку бізнесу. Дозволяє фахівцям вести ефективну комунікацію з різними культурами та національностями, забезпечуючи більш глибоке розуміння потреб та побажань клієнтів. Це в свою чергу стимулює підвищення рівня обслуговування, задоволення клієнтів та збільшення їхньої лояльності до бренду чи компанії. Вона створює платформу для ведення успішних ділових переговорів, укладання угод та співпраці з партнерами з усього світу, що сприяє розвитку бізнесу та зміцненню його позицій на ринку [14].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що під процесом формування компетентностей потрібно розуміти ефективну процедуру розвитку та самостійного отримання знань індивідом, оволодіння професійно орієнтованими напрямками майбутньої діяльності, розуміння значення роботи у світі з метою повноцінної реалізації як професіонала. Показники ефективності розвитку компетентностей перебувають у залежності від наступних чинників: психологічна відповідність та готовність до професійної діяльності, існування бажання до провадження діяльності у відповідній сфері, особливостей освітнього процесів у навчанні тощо.

Таким чином, мовна компетентність не лише є важливою складовою професійної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, але і стає ключовим фактором успішної кар'єри в цій галузі. Вона сприяє підвищенню ефективності роботи, розвитку міжнародних зв'язків та підвищенню конкурентоспроможності на ринку, роблячи фахівців готовими до викликів та можливостей, що пропонує глобальна сфера туризму та рекреації.

1.2. Методика дослідження мовної підготовки

На сьогоднішній день у науковій літературі тривають активні обговорення питання стосовно визначення конкретного переліку компетентностей та інтегральних характерних особливостей фахівців у сфері туризму та рекреації, а також механізмів їх формування освітніми закладами. Відсутність однозначної позиції у даному питанні пов'язується із достатньо розгорнутим функціональним діапазоном спеціалістів у сфері туризму та рекреації, можливістю провадити роботу у різних сферах діяльності, неоднозначною трансформацією очікувань у суспільстві від практичної діяльності фахівця, бажанням розробки стандартів у досліджуваній сфері, прирівнюючи її до фахової діяльності та навчальної дисципліни одночасно [41, с. 47-48].

Поняття мовної професійної компетентності та її сутність почали уточнюватись починаючи з останнього десятиліття ХХ століття. Зокрема, М. Чошанов зауважив, що дана категорія є принципово новою ознакою для відзначення якості професійної підготовки. До того ж, науковцем визначено особливості її прояву, до яких слід віднести наступні:

— оволодіння знаннями, які є характерними для компетентних індивідів та відрізняються мобільністю, оперативністю та підлягають постійному оновленню;

— складається зі змістовного та процесуального компонентів, першим з яких є знання, а другим – уміння;

— передбачає здатність індивіда до вільного обрання оптимальних рішень, що сприяють аргументації обраного шляху та володіння критичним мисленням [43].

У контексті даного питання актуальною є позиція А. Капської, якою зауважено, що однією із ключових умов для практичного оволодіння теоретичними відомостями та практичними навичками їх використання потрібно віднести існування відповідних механізмів та виконання чітко визначених соціальних ролей у процесі провадження професійної діяльності. Науковиця не відкидає можливості доповнення їх змісту іншими важливими складниками [27].

Сучасний етап розвитку та глобалізації світу більшість національних урядів надають перевагу використанню повноцінної компетентнісної моделі, що має повністю замінити кваліфікаційну. Отже, якщо раніше увага роботодавців була спрямована на аналіз змісту дипломів чи сертифікатів, що підтверджували проходження певних навчальних курсів чи одержання відповідного освітнього рівня, то зараз більш актуальним стає надання підтвердження стосовно реального оволодіння мовними компетентностями, які людина застосовує на практиці при побудові кар'єри. Саме це сприяє підвищенню ролі стандартів оцінювання через можливість визначення рівня мовних компетентностей конкретного індивіда [19].

На сьогоднішній день більшість українських та зарубіжних науковців підтримують позицію стосовно розвитку компетентного підходу при підвищенні професійної ефективності фахівців сфери туризму та рекреації. З метою практичної реалізації зазначеного підходу існує потреба у формуванні наступних базисних ідей:

- системність визнається одним із ключових елементів у процесі формування взаємопов'язаних між собою людських характеристик;

- синергетичність розглядається в якості мінливого та побудовано на основі запровадження інноваційно-еволюційних процедур розвитку особистості індивідів, зокрема, і психологічного, внаслідок чого останній навчається протягом усього життя;

- усі елементи освітнього процесу передбачають високий рівень процесуальної та результативної ефективності;

- освітні програми мають бути взаємоузгодженими із принципами доцільності, ціннісно-сміслового забарвлення та культурного спрямування;

- освітня форма може проявлятися за допомогою ситуаційних проблем, що забезпечує формування навчальних ситуацій та вирішення різноманітних складних завдань, а також їх позитивне вирішення тощо [50, с. 32-37].

У відповідності до позиції вченого Ю. Бабанського, при підготовці майбутнього працівника до провадження діяльності за фахом, існує потреба у врахуванні загальних дидактичних умінь і навичок, до яких можливо віднести такі:

- можливість раціонального планування діяльності, визначення завдань та створення належних умов для ефективної діяльності;

- здатність до роботи із книгами, довідниками та ведення бібліографічного пошуку інформації;

- можливості виділення ключової ідеї у великому об'ємі інформації, проводити її аналіз, узагальнення, порівняння та зіставлення, раціональне запам'ятовування, здійснення самоконтролю у процесі провадження навчально-пізнавальної діяльності, а також здійснення побудови доводів та обґрунтувань тощо [6].

Розвиток мовних компетентностей за своїм характером є динамічним, внаслідок чого саме в них знаходить своє відображення трансформація думок стосовно досліджуваної спеціальності та стандартів зазначеного напрямку людської діяльності. У контексті даного питання заслуговує на увагу позиція Т. Семигіної та О. Пожидаєвої, якими виокремлено певні контекстуальні чинники, що здійснюють безпосередній вплив на формування набору компетентностей у тому числі й фахівців у сфері туризму та рекреації, до яких авторами віднесено наступні:

- реалізація загальної освітньої політики, що стосується кваліфікаційних питань. На сьогоднішній день вона знаходить своє відображення Національній рамці кваліфікацій, у межах якої провадиться її опис за наступними дескрипторами: 1) знання; 2) уміння чи навички; 3) комунікативні здібності; 4) відповідальність та автономія;

- запровадження стандартизованих вимог локального характеру у сфері надання окремих видів послуг, що вимагають залучення нових компетентностей;

- неможливість ігнорування міжнародного контексту, що полягає у запровадженні стандартів міжнародного чи глобального характеру, зокрема, стандарти якості або сертифікації фахівців, розвиток новітніх підходів до організації роботи у колективі, а також їх теоретичне обґрунтування;

- вимоги працедавців та особливості провадження окремих видів діяльності у певній місцевості, традиційне сприйняття співробітників окремого фаху, сфера їх діяльності та впливу;

— активізація трансформаційних змін у суспільстві, зокрема, внаслідок діджиталізації, поширення пандемії коронавірусу, військових дій, що вплинули на можливість використання нового бачення стосовно суспільних практик [41, с. 50].

За загальним правилом прийнято виділяти три основні види компетентності випускника, якими є: інтегральна, загальна та фахова, тобто професійна. У першому випадку мова йде про можливість вирішення різноманітних завдань у сфері професійної діяльності, що вимагає практичного застосування методик у конкретній сфері. До загальної компетентності випускника прийнято відносити такі, що визначають особливості організації роботи, поведінки у процесі провадження практичної діяльності, окремі аспекти спілкування та взаємодії з іншими індивідами тощо. У свою чергу, до спеціальних компетентностей віднесено такі, що мають відношення до випускників за окремими напрямками підготовки, тобто спеціалізацією, а їх перелік затверджується для конкретної спеціальності [28].

Специфіка діяльності у туристичній сфері зумовлює існування цілої низки різноманітних ознак, які є притаманними саме для фахівця у досліджуваній сфері. До таких ознак можливо віднести наступні:

- володіння знаннями не лише у сфері професійної діяльності, але й політики, економіки та культури;
- наявність знань щодо сутності та основ туристичної сфери;
- здатність до виконання покладених на фахівця у сфері туризму та рекреації обов'язків;
- уміння самостійно приймати рішення та нести відповідальність за можливі наслідки;
- можливість привертати увагу суспільства до соціально значимих проблем;
- навички спілкування з іншими суб'єктами;
- володіння навичками професійної етики та делікатності;
- необхідність бути емоційно стійким та витримувати психологічні навантаження;

— толерантне і доброзичливе ставлення до людей тощо [13, с. 29].

Доцільно звернути увагу на особливості процедури розробки вимог до мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. За своєю сутністю соціальну роботу прийнято відносити до категорії суспільно значимих, внаслідок чого у більшості зарубіжних розвинутих країнах вона належить до переліку «регульованих державою». Це зумовлює розробку і запровадження цілої низки різноманітних стандартів у досліджуваній сфері, серед яких можливо виділити: професійні, освітні, оцінюючі, доступу до спеціальності шляхом одержання ліцензій чи сертифікатів.

Як зазначено з цього приводу у науковій літературі, формування стандартів мовної компетентності вимагає першочергової розробки професійного стандарту, який у подальшому має бути покладено в основу освітнього та оцінювального, що виступають в якості підґрунтя для визначення реального рівня мовних компетентностей працівника у сфері туризму або рекреації. При цьому доцільно зауважити, що сперш ніж сформувати конкретний професійний стандарт, існує потреба у проведенні аналізу ринку у відповідній сфері, зокрема, потребі співробітників відповідної кваліфікації на ринку праці; проведенні обробки результатів навчання, яке може бути формальним, неформальним або набутим у процесі отримання професійного практичного досвіду [22].

Мовленнєва професійна компетенція виступає в якості невід'ємної складової комунікативних компетентностей. Її сутність розкривається у наступних елементах:

- уміння вибудовувати ефективну мовленнєву поведінку, що у повній мірі відповідає нормам соціальної комунікації, характерної для конкретної культури;
- уміння учасників комунікації володіти стратегіями та правилами спілкування, передбачаючи органічне поєднання мовної, мовленнєвої, предметної та прагматичної компетенцій [3, с. 228].

Для мовленнєвої компетенції є притаманними наступні особливості:

- здатність розуміти та виражати значення, шляхом продукування та розпізнавання правильно оформлених у відповідності до зазначених принципів фраз і речень. Це є протилежним значенням до заучування та їх відтворення в якості

стійких формул;

— неусвідомлене використання граматичних форм української та іноземної мов, враховуючи граматичні норми і закони (число, рід, відмінок тощо), відчуття граматичних форм, існування навичок корекції стосовно правильного використання граматичних форм;

— внутрішнє невербалізоване знання граматичної системи мовлення, розуміння морфологічних та синтаксичних систем мови (типології форм), а також набору правил [12].

У відповідності до позиції дослідника О. Вовк, за допомогою мовленнєвої компетенції забезпечується:

— системне знання морфологічного, лексичного, фонетичного, синтаксичного та орфографічного аспектів мовлення з метою подальшої побудови осмислених та взаємопов'язаних висловлювань;

— оволодіння граматичними категоріями, а також засобами вираження граматичних конструкцій;

— уміння та навички адекватного використання граматичних явищ у процесі мовлення в різноманітних ситуаціях при комунікації з метою вирішення мовленнєвих та розумових проблемних завдань. До того ж, мова йде про наявність відповідних знань, умінь та навичок, особистісних характеристик, що можливо представити у формі системи наступних елементів: мотиваційний, гностичний, діяльнісний та особистісний [12].

Основним базовим елементом мовленнєвої іншомовної компетентності є мотиваційний, оскільки ключові потреби, цілі та мотиви діяльності, виступають в якості тих психічних елементів, від яких безпосередньо залужить не лише ефективність оволодіння знаннями, але й якісні характеристики результату. Мотиваційний елемент знаходить свій прояв у існуванні потреби в саморозвитку та сомовдосконаленні, орієнтування на підвищення показників обізнаності з граматичними характеристиками мови, роботи над практичними аспектами реалізації теоретичних знань з морфології та синтаксису, уміннях долати

внутрішньомовну інтерференцію, що формується у білінгвістичній свідомості учнів, аналогічно до утворення та використання граматичних форм.

Визначення гностичного компоненту здійснюється на основі положення про вирішальну роль теоретичних знань у процесі розвитку особистості. Зазначений елемент передбачає системне формування комплексу знань граматики, а оволодіння учнями наступними знаннями:

— щодо граматики як структури, а саме системи засобів та правил створення слів, словоформ та їх взаємозв'язку, в процесі спілкування, граматичну побудову літературного мовлення, загальні теоретичні засади системності граматичного рівня іноземної мови та конкретні механізми його функціонування на основі взаємопов'язаних правил;

— поняття «частина мови», засади виокремлення частин мови, розмежування в залежності від категоріально-значеннєвого, формально-граматичного та функціонально-синтаксичного критеріїв повнозначних іменних та неіменних частин мови;

— синтаксичну систему як функціонально взаємодію одиниць різного рівня, за допомогою яких репрезентується граматична будова мови у її комунікативних виявах, сучасні теоретичні дослідження з проблем синтаксису, теоретичні положення стосовно системності синтаксичних зв'язків та ієрархічний характер їх організації, різновиди синтаксичних одиниць тощо [12].

Діяльнісний компонент граматичної компетенції сприяє забезпеченню реалізації теоретичних знань у практичній діяльності. Шляхом підпорядкування мотиваційному та гностичному компонентам, діяльнісна складова граматичної компетенції набуває характеристик свідомої діяльності. Зазначений елемент пов'язаний із формуванням репродуктивних, аналітичних, рецептивних, продуктивних і прогностичних умінь та навичок.

Важливу роль також відіграє особистісний компонент, що є одним із елементів механізму внутрішнього саморуху особистості. Для нього є характерною здатність учнів до логічного осмислення граматичних явищ мови шляхом проведення аналізу, індукції, дедукції, синтезу, узагальнення, систематизації тощо.

Зазначений компонент тісно взаємопов'язаний із мисленням, самоконтролем, інтуїцією, можливістю самостійного оволодіння новими знаннями. Варто зауважити, що усі вищеперелічені компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку між собою [12].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що існування зазначених елементів мовленнєвої іншомовної компетенції виступає в якості ключової умови становлення та розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації. З метою ефективного формування усіх складових елементів мовленнєвої компетентності, важливу роль відіграє орієнтування на закономірності, правила, принципи засвоєння теоретичних знань, аспекти організації знань у мисленні та пам'яті людини, застосування методів та прийомів розвитку пізнавальних здібностей фахівців у досліджуваній сфері.

1.3. Сучасні тенденції мовної підготовки фахівців туристичної сфери

Питання формування та розвитку іншомовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації викликали велику зацікавленість у науковій сфері, про що свідчить велика кількість комплексних досліджень у зазначеній сфері. Авторами звертається увага на проблематику даної сфери, оскільки мовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації є стрижневим показником рівня кваліфікації спеціаліста. Вона дає таке визначення компетентностей: це складна індивідуально-психологічна освіта на основі інтеграції соціального досвіду, теоретичних знань, практичних умінь та особистісних якостей, що включає здатність виконувати функції, спрямовані на розгортання внутрішніх можливостей людини до самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку відповідно з прийнятими у соціумі у конкретно-історичний момент нормами, стандартами, вимогами. Також вона визначає специфіку розвитку професійних компетентностей, до якої входять такі компоненти: цілісне сприйняття світу, ціннісно-орієнтаційна спрямованість, загальна культура, професійні знання, соціально-педагогічні вміння, особисті якості [52, с. 14].

Вчена І. Зимня виділяє три основні взаємозалежні якості фахівця, що визначають його мовленнєву компетентність: рівень загальної культури, психологічна компетентність, володіння практичними технологіями соціальної роботи. Загальнокультурний компонент професіоналізму характеризує фахівця як носія національних та загальнолюдських цінностей, моральних норм та принципів, поглядів та схвалюваних суспільством вчинків. Психологічна компетентність передбачає здатність діагностики, розуміння та обліку у практичній діяльності психічних та особистісних особливостей клієнта, умов його життя, діяльності та спілкування.

Органічною складовою психологічної компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації є адекватна самодіагностика – усвідомлення себе як особистості, індивідуальності, своїх можливостей та способів взаємодії з клієнтом (клієнтами) у різноманітних ситуаціях, сутність яких – накладання особистісних змістів працівника та клієнта, а також спільний пошук на цій основі шляхів та способів вирішення проблем. Технологічна компетентність фахівців у сфері туризму та рекреації означає володіння засобами та процедурами реалізації його основних функцій – психологічної, соціально-педагогічної, правової, організаторської [15, с. 31]. Отже, спираючись на позицію науковиці можливо стверджувати, що розвиток мовленнєвих компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації вимагає формування загальнокультурних та психологічних якостей, що у подальшому знаходять своє відображення у процесі професійної діяльності. У той же час, існує потреба в оволодінні практичними навичками роботи з окремими індивідами та групами, що сприяє ефективній реалізації ключових цілей та завдань туристичної діяльності в цілому.

Досліджуючи особливості моделі формування професійних компетентностей у процесі провадження діяльності у різноманітних сферах встановлено, що упорядкування процесу формування компетентностей сприяє закріплення за кожною компетенцією конкретних дисциплін та практик, що дозволяє вибудувати їх у навчальному плані у такому порядку: загальнокультурні компетенції – загальні професійні компетентності – мовленнєві компетенції. Такий підхід дозволяє у

процесі формування мовленнєвих компетенцій трансформувати розуміння від загального до приватного.

Досягнення фахівцем у сфері туризму та рекреації професійно-творчого рівня сформованості мовленнєвих компетентностей є важливим завдання професійної діяльності. Технологізація процесу формування мовленнєвих компетентностей дозволяє підвищити його ефективність та результативність [48, с. 6]. Отже, до особливостей розвитку іншомовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації автори відносять структурну побудову самого навчального процесу, внаслідок чого студенти оволодіють загальними компетентностями, а на їх основні – професійними.

Проблемні аспекти формування соціальної компетентності практичних психологів було досліджено у рамках праць Р. Скірко. Так, автор пропонує сприймати соціальну компетентність в якості однієї з ключових та невід’ємних характерних особливостей будь-якого фахівця відповідної кваліфікації. Належний рівень їх формування може бути забезпечений виключно шляхом побудови професійних компетентностей. Пріоритетне значення у контексті даного питання надається загальнокультурним та моральним (духовним) складовим елементам, циклічності опанування розуміння та фактичних проявів соціальних компетентностей, комплексному характеру спрямування на адаптацію, досягнення активізації позиції у соціумі, інтегруванню соціальних та професійних характеристик у процесі саморозвитку і удосконалення особистих якостей індивіда та спеціаліста у відповідній сфері. Науковцем було виокремлено специфічний перелік компонентів соціальної компетентності майбутнього спеціаліста, якими є: когнітивний, ціннісний, мотиваційний та поведінковий.

Р. Скірком було проведено експериментальне дослідження, в рамках якого підтверджено ефективність процесу формування соціальної компетентності, що може бути забезпечено виключно одночасно із становленням соціальних практик, розширення меж міжособистісних контактів, соціальних інтелектуальних здібностей, окремих особистих якостей практичного фахівця. До того ж, усі перелічені процеси реалізуються виключно за умови існування взаємозв’язків

між емоційними, творчими, освітніми, індивідуальної та групової взаємодії між елементами [48, с. 14].

Так, беручи за основу роботу Р. Скірка можливо стверджувати, що іншомовні компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації базуються на сукупності різноманітних складових елементів, психологічного, організаційного та нормативного характеру. Належна взаємодія усіх елементів сприяє розумінню суспільного призначення туристичної та рекреаційної сфер, оволодіння навичками комунікації, умінню організувати робочу діяльність, а також умінням ефективного виконання покладених на фахівця обов'язків, що у своїй сукупності свідчить про мовленнєві компетенції.

У контексті нашого дослідження на увагу заслуговує праця І. Шпичка «Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці». Так, автором проведено аналіз соціальної компетентності через призму існування потреби в успішному розвитку професійних навичок майбутніх фахівців, що планують провадити трудову діяльність у галузі обслуговування та підвищення рівня якості надання послуг населенню. В якості ключових компонентів вищевказаної категорії науковцем виділено наступні: оволодіння знаннями, особисті цінності людини, комунікативні навички та особливості поведінки. До того ж окрім компетентісного підходу, який нами було проаналізовано у попередньому підрозділі даного магістерського дослідження, автор пропонує використовувати діяльнісний, системний, особистісний, аксіологічний та культурологічний методологічні підходи [54]. Отже, науковцем акцентовано увагу виключно на моральних, психологічних та комунікативних навичках майбутнього фахівця, проте, такі елементи є лише першопочатковими та свідчать про моральну підготовку до практичної діяльності соціального робітника, у зв'язку із чим існує потреба саме у формуванні мовленнєвих компетентностей, особливістю яких виступають уміння, знання та навички практичного виконання професійних обов'язків.

Окремі аспекти професійної компетентності було розкрито у праці Т. Василюка «Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін», із

використанням саме вищепредставленого нами компетентісного підходу. Науковцем проведено експериментальне дослідження, за результатами якого вбачає високий рівень ефективності оволодіння необхідними навичками за умови реалізації наступних заходів: проведення комплексного моніторингу рівня оволодіння парціальними компетентностями; запровадження активних та інтегративних технологій продуктивного вивчення окремих дисциплін; формування комплікативних та соціально значимих ситуаційних випадків, які виступають в якості обов'язкового складового елемента освітнього процесу в цілому; стимулювання активності фахівців у відповідній сфері та різноманітних етапах навчального процесу тощо [10].

У дисертаційному дослідженні Н. Ляхової проведено аналіз та здійснено пошук підходів для вирішення проблематики формування соціальної компетентності майбутніх випускників педагогічних навчальних закладів. З метою оптимізації навчального процесу автором запропоновано використовувати діяльнісний, індивідуально спрямований та компетентісний підходи. Належний рівень соціальної компетентності, на думку автора, можливо сформувати виключно за допомогою взаємопоеднання наступних етапів: оволодіння новими знаннями, їх усвідомлення через призму соціальної значимості, застосування знань на практиці [22, с. 48]. Отже, науковицею зроблено висновок про необхідність дотримання формули компетентностей «знання – розуміння – уміння», при цьому, поза увагою залишено необхідність формування навичок до практичної діяльності саме в умовах вищого навчального закладу, акцентуючи увагу виключно на оволодінні знання, психологічній готовності та можливості практичного застосування отриманих знань.

У свою чергу, фахівець В. Параніч пропонує досліджувати питання компетентності через призму глобалізації світу, покладаючи її в основу світової системи освітнього процесу та розглядаючи її в якості специфічного продукту міжкультурної взаємодії. Викладаючи власну позицію, автор сприймає навчальний заклад у ролі взаємопов'язуючої ланки між суспільством та конкретним індивідом. При цьому, автором залишено поза увагою питання такого призначення вищого навчального закладу як надання знань, формування умінь та навичок їх практичної

реалізації, що є основою успішного виконання обов'язків фахівця у майбутньому та співвідноситься із сутністю компетентнісного підходу, на який ми спираємося у даній роботі [36].

Дослідниця А. Кулікова акцентувала увагу на формуванні найбільш сприятливих чинників для забезпечення життєдіяльності майбутніх фахівців. До того ж, науковицею також відзначено важливість практичного застосування компетентнісного підходу, основними елементами якого виступають змістовні, операційні, комунікативні, мотиваційні, ціннісні характеристики, що у повній відображає соціальні ролі кожного індивіда. Формування певних навичок майбутнього соціального працівника починається саме у межах навчального закладу шляхом реалізації навчального та виховного процесів. Додатково можливо використовування різноманітних практично-спрямованих інтерактивних технологічних методів, а також врахування інтересів кожного фахівця окремо [20]. Так, авторкою практично індивідуалізовано навчальний процес, оскільки передбачає формування компетентностей фахівців, базуючись виключно на психологічних особливостях конкретного індивіда та, виходячи з таких характеристик і розвиваючи їх, вибудовувати професійні навички майбутнього фахівця.

Через призму процесу соціалізації та подальшої успішної професійної адаптації у суспільстві досліджено питання соціальної компетентності Ю. Слесаревим. Так, автором проведено узагальнення структуру зазначених компетентностей, розуміючи під ними сукупність соціальних, особистих, діяльнісних та професійних компетентностей, що побудовані на принципах моральності. До ключових елементів досліджуваної категорії віднесено наступні: соціальні навички, знання, уміння та характеристики. Дослідником висунуто пропозиції стосовно реалізації інноваційного комплексу психологічних та педагогічних умов у напрямку ефективного формування мотиваційного розвитку фахівців, якими є різноманітні методичні комплекси, спеціалізовані тренінги, курси набуття компетентнісний навичок тощо [50, с. 116].

Використання компетентнісного підходу також підтримується автором наукової праці «Розвиток соціальної компетентності студентів в полікультурному

освітньому середовищі вузу» А. Демчуком. При цьому автором зауважено, що становлення і розвиток особистісних характеристик майбутнього фахівця позитивно впливають на рівень його професійної кваліфікації у майбутньому. Додатково виокремлено перелік заходів, що матимуть сприяти розвитку фахівця, до яких слід віднести наступні:

- використання у навчальному процесі спеціальних технологій, спрямованих на розвиток компетентностей індивіда;

- здатність та виявлення бажання до співпраці, можливості конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, що мають місце у процесі соціальної взаємодії, а також прояви толерантності до представників інших культурних спільнот;

- забезпечення набуття фахівцями практичного досвіду реалізації значимих задач соціального та професійно орієнтованого характеру;

- запровадження практики проведення міжкультурних тренінгових заходів, зокрема, шляхом залучення представників засобів масової інформації з метою формування навичок взаємодії з іншими суб'єктами;

- підвищення рівня відкритості навчальних закладів та залучення фахівців до соціально значимих процесів [50, с. 82].

Питання формування соціальної та професійної компетентностей виступали предметом наукового дослідження А. Ашаніна, що присвячені особливостям їх формування в умовах інтеграційних навчального та виховного процесів. Ключовою основою досліджуваних процедур виступає вже досліджуваний нами компетентісний підхід, використання якого сприяє підвищенню рівня підготовки майбутнього соціального працівника до провадження професійної діяльності, а також можливості здійснення практичної діяльності. До основних аспектів формування повноцінної та професійної особистості фахівців автором віднесено самостійне навчання, реалізацію, визначення місця у суспільстві та трудовій сфері, розвиток індивідуальних характеристик. При цьому, під самою категорією «формування соціальної та професійної компетентностей» науковець пропонує розуміти сукупність соціально та психологічно зумовлених інструментів та

механізмів, що сприяють ефективній взаємодії з іншими індивідами у процесі комунікації та реалізації професійних функцій, враховуючи набуті у навчальному закладі знання, здібності, навички та уміння [38, с. 59].

Соціальна та перцептивна компетентності фахівця виступали предметом дослідження А. Фатихової. У відповідності до позиції науковиці вони повинні розглядатися в якості передумови ціленаправленої діяльності, внаслідок чого фахівець отримує можливість до виконання своїх функцій, одночасно використовуючи практичні навички, індивідуальні особливості характеру та можливість перевлаштування власної професійної діяльності з урахуванням ситуаційної обстановки. В основу реалізації зазначених компетентностей автором покладено особисті та розвиваючі методики, внаслідок чого виникає можливість для трансформування отриманих знань і навичок до сфери практичного застосування [46, с. 273-274]. Отже, з метою розвитку іншомовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації існує потреба для першопочаткового формування соціальної та перцептивної компетентностей, які є основою практичної реалізації здобутих знань та набутих навичок у майбутньому.

Формування професійних компетентностей фахівців у різноманітних сферах, у тому числі й у галузі туризму та рекреації, виступало предметом дослідження й у європейській науковій спільноті. Так, колективом європейських вчених було розроблено власну концепцію бачення компетентностей у вищій школі. Так, авторами зауважено, що оволодіння такими компетентностями сприяє розумінню культурних та особистісних відмінностей, співпереживанню, співпраці, умінню адаптуватися до різноманітних ситуацій. Компетентність соціального працівника науковцями розглядається в якості сукупності наступних елементів:

- уміння спілкуватися з індивідами, незалежно від зовнішніх умов із дотриманням принципів толерантності та коректності;
- соціальна взаємодія та діалог із суспільством;
- пристосування своєї поведінки до ситуативних обставин;
- можливість визнавати потребу в понесенні етичної відповідальності у процесі навчання та ведення практичної діяльності;

— співпраця та можливість пошуку компромісного рішення тощо [56].

Доцільно зауважити, що підтримку позиції стосовно необхідності формування позитивного навколишнього впливу у процесі формування особистості соціального робітника висловлюють й інші науковці [55; 57]. Наприклад, фахівець Г. Гедвілієне зауважує, що з метою високого рівня навчання в освітніх закладах обов'язковою умовою має виступати формування відповідного соціального простору, внаслідок чого виникатимуть передумови для спілкування та співпраці [57]. До того ж, окремими авторами акцентується увага на безпосередній взаємозалежності між сферою провадження професійної діяльності та формуванням компетентностей у спеціалістів [58].

В контексті суб'єктного підходу в роботах Л. Мітіної вивчається взаємозв'язок особистісного та професійного розвитку, який проявляється «... в детермінації здатності особистості до творчої самореалізації в професійній діяльності» [38, с. 59], а сама особистість розглядається як суб'єкт діяльності та поведінки, як складна, соціально обумовлена цілісна система психічних якостей індивіда з властивою їй психологічною структурою, взаємозв'язками між її елементами, які проявляються і розвиваються в діяльності, що знаходить відображення в працях Б. Ананьєва, Г. Балла, Б. Теплова, С. Рубінштейна та інших авторів.

На основі діяльнісного підходу в працях Л. Виготського, П. Гальперіна, А. Леонтьєва та інших розвивається думка про те, що особистісний розвиток фахівця здійснюється саме в процесі навчально-професійної діяльності. Л. Анциферова підкреслює, що «... динамічний підхід дозволяє розглядати розвиток особистості як особистісно-діяльнісне розгортання з метою формування цілісної особистості», а особистість розглядається як рухлива системна цілісність, яка удосконалює і розвиває себе в професійній діяльності [38, с. 60]. Згідно акмеологічного підходу, в роботах А. Бодальова йдеться про те, що «... досягнення вершин у професії можливо лише за умови узгодження особистістю складних колізій як особистісного, так і професійного розвитку, навколишнього соціального і професійного світу, себе як професіонала, а також можливостей самореалізації особистості в контексті життєвого і професійного шляху» [38, с. 60].

Отже, проаналізувавши вище зазначені підходи, враховуючи досягнення вітчизняних і зарубіжних вчених, на основі інтеграції основних підходів до розвитку особистості було визначено, що особистісно-компетентнісний підхід є основою розвитку мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. До того ж, на сьогоднішній день у науковій літературі сформовано різноманітні підходи до розуміння сутності та різновидів мовних компетенцій у фахівців туристичної та рекреаційної сфер. При цьому, спільною рисою більшості наукових розробок у досліджуваній сфері виступає переважання комунікативного, діяльнісного, гуманістичного, особистісно спрямованого, системного та аксіологічного підходів до їх формування.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

2.1. Аналіз мовної підготовки спеціалістів у галузі туризму

Дослідження особливостей формування мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації ґрунтувалося на теоретичних положеннях, розглянутих нами в першому розділі. В сучасних умовах, коли процес особистісного і професійного становлення людини, отримання бажаного рівня освіти, а згодом і роботи за фахом, пов'язаний зі значними, часто непередбачуваними труднощами, проблема формування мовної підготовки як складового елемента професійних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, набуває особливо гострої актуальності.

Мовна підготовка є неможливою за межами формування особистості як фахівця, в основу розвитку якої покладено теоретичні та практичні засади безперервної освіти. Особливої значимості мовна підготовка набуває у контексті становлення фахівців у сфері туризму та рекреації, виступаючи ключовою передумовою для підвищення професіоналізму та якості надання послуг. При цьому, структура мовної підготовки набуває якісно нових характеристик у процесі освоєння майбутніми фахівцями сфери туризму та рекреації будь-якої нової ролі, у тому числі й професійними навичками у процесі навчання у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ), внаслідок чого мова йде про існування якісно нового значення [35, с. 248].

Результати проведеного аналізу діючого Стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 21.02.2022 року № 209 та освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти надали можливість побудувати модель мовної підготовки, що передбачає дотримання певної послідовності в формуванні

студентами компетентностей (рис.2.1). У побудованій моделі нами було виділено блоки формування мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації.

Рис. 2.1 Модель мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації

Засвоєння студентами навчальних програм створює основу для їхньої майбутньої діяльності. Нажаль, вітчизняні ВНЗ при оцінці рівня формування професійних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації зазвичай беруть до уваги лише показники рейтингу академічної успішності студентів, що формується за показниками оцінки рівня знань на основі Стандарту вищої освіти з галузі знань 24 «Сфера обслуговування» за спеціальністю 242 «Туризм», не враховуючи соціально-психологічні чинники, які також значно впливають на рівень професіоналізації фахівців. Однак, проблема мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації в умовах навчання у ВНЗ дуже складна і вимагає розгляду з різних сторін. Стрижневими складовими професійної діяльності фахівців сфери туризму та рекреації є якості їх особистості, розвиток та інтеграція яких в процесі професійного становлення призводять до високого рівня мовної підготовки спеціалістів [37].

Слід зазначити, що успішність людини у процесі побудови кар'єри ґрунтується не лише на індивідуально усвідомленій позиції і поведінці індивіда, пов'язаних із баченням свого трудового майбутнього, творчого розвитку, шляхів

професійного зростання і просування по службі, а також на рівні розвитку професійно значущих якостей особистості властивих представникам певних професій. Так, під мовною підготовкою фахівця сфери туризму та рекреації нами в подальшому буде розглядатися теоретична і практична підготовленість студента – майбутнього фахівця на основі формування певних професійно-значущих особистісних якостей, знань, умінь, навичок та ціннісних орієнтацій, а також досвіду професійної діяльності, необхідних для вирішення комплексних проблем у процесі комунікації з носіями іноземних мов, забезпечення її стабільності, соціальної підтримки, інтеграції і самореалізації.

Теоретичний аналіз наукової літератури показав, що основними характеристиками, які значною мірою впливають на показники мовної підготовки є наступні: досягнення професійної ідентичності, активність, обумовлена внутрішньою мотивацією; усвідомленість, пов'язана зі здатністю до цілепокладання і рефлексії; відповідальність; самостійність, мотивація навчання за фахом та вміння самоорганізувати свою діяльність; здатність до саморозвитку та самовдосконалення.

У цілому мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації можливо представити в якості трирівневого інтегративного утворення, яке виступає як ключова (надпредметна) професійна компетентність, структура якої є достатньо складним, різноманітним та якісно новим явищем, що забезпечується за допомогою існування професійної складової. При цьому, вона виступає одним із об'єктів, на розвиток якого спрямована професійна освіта у процесі навчання фахівця галузі туризму і рекреації у ВНЗ, забезпечення формування загальної та спеціальної професійних компетентностей.

Більш детально трирівневу систему мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, яку пропонуємо прийняти за основу у контексті даного дослідження, представлено на Рис. 2.2.

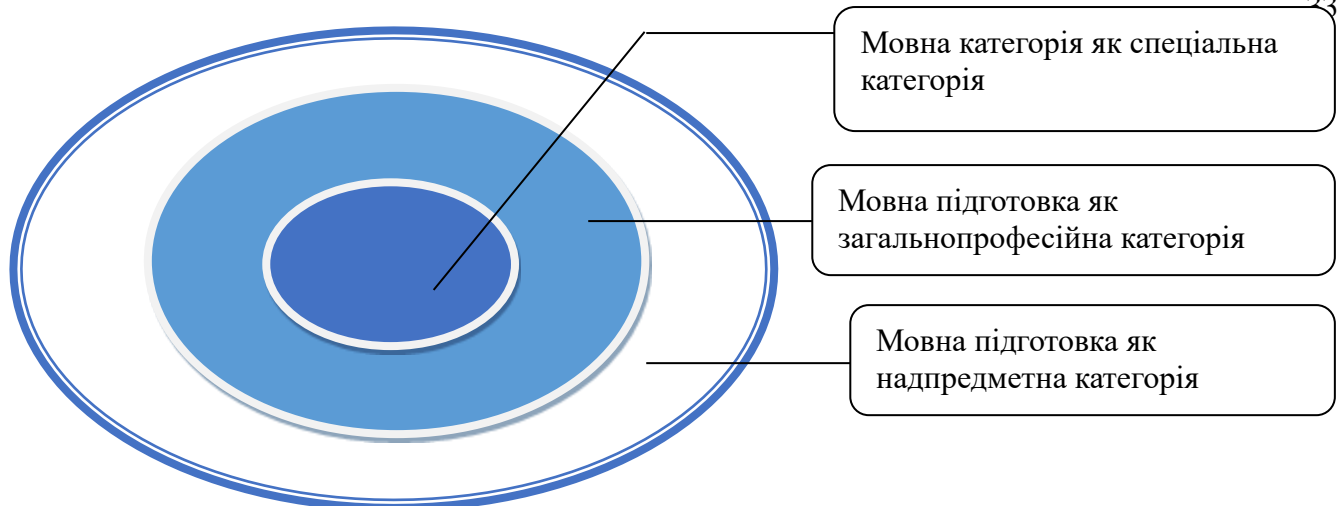

Рис. 2.2. Трирівнева система мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації

У цілому, мовну підготовку фахівців можливо сприймати в якості динамічної, поліаспектної характеристики особистості як професіонала, який розвиває свої уміння, навички та набуває нових знань на протязі усього життя, що перебуває у прямій взаємозалежності від сфери діяльності, специфіки середовища, соціального замовлення, суб'єкта та його специфічних характеристик, до яких прийнято відносити вік, рівень оволодіння знаннями, професійна значимість та місце у колективі тощо, а також усвідомлення у науковій сфері сутності поняття «професійна компетентність». До того ж, високий рівень мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації сприяє досягненню наступних цілей:

- вільне спілкування як державною, так й іноземними мовами у процесі професійної діяльності;
- можливість самостійно писати, редагувати та перекладати тексти у сфері туризму та рекреації;
- здатність самостійно працювати з науковими чи спеціальними фаховими виданнями іноземною мовою;
- вільне володіння спеціальною термінологією у сфері туризму та рекреації з метою забезпечення ефективної комунікації з носіями іноземних мов;
- прийняття участі у процесах фахової ділової комунікації не лише в Україні, але й за кордоном [11, с. 22].

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на те, що мовну підготовку фахівців у сфері туризму та рекреації розглядається через призму

мікросоціального підходу, враховуючи професійні навички, що знаходять свій прояв у конкретних ситуаціях та обставинах, оволодіння якими є можливим у випадку розробки і використання спеціальних програм, що спрямовані саме на їх розвиток. Зокрема, у відповідності до позиції іноземних науковців, на увагу заслуговує чотирирівнева архітектура підтипів компетентностей фахівця, яка розглядається в якості відносно розвинутої ієрархії, в межах якої будь-яка професійна навичка чи вміння спирається на відповідні характеристики меншого рівня [1, с. 187]. Так, до структурних елементів мовних компетентностей можливо віднести наступні:

— взаємовідносини у колективі (сприйняття учасниками сформованої атмосфери, у тому числі й наявність бажання відноситися до такої групи взагалі, підтримуючи поставлені перед нею цілі та обмінюючись відомостями про професійні успіхи; уникнення, тобто категорична відмова у взаємодії з групою, не приймаючи участі у професійному спілкуванні та перебування у прямій залежності від керівництва; конфлікти, які можуть виникати у випадку усвідомлення існування між учасниками групи певних розбіжностей, маючи відчуття тривоги, недовіри, бажання до ізоляції тощо);

— командна згуртованість: наявність міцних взаємозв'язків у колективі, єдність, позитивне ставлення до інших індивідів та діяльності групи в цілому, а також повага до координаційних заходів з метою досягнення спільної мети;

— професійні навички. Сформовано дві ключові моделі концептуалізації професійних навичок: ототоження навичок та категорії мовної підготовки; мовна підготовка виокремлюється в описовому сенсі з метою віднесення їх до поведінки, що перебуває у прямому взаємозв'язку із професійною діяльністю, використовуючи рівень оволодіння іноземними мовами з метою оцінювання ефективності професійних дій у відповідності до професійних навичок;

— усвідомлення власної особистості, можливість прийняття на себе відповідальності за прийняті рішення, у тому числі етичного або конструктивного характеру, із урахуванням власної та професійної поведінки;

— навички для побудови взаємовідносин у колективі: формування позитивних стосунків із іншими членами колективу, уміння працювати в команді, а також ефективно вирішення конфліктних ситуацій;

— професійна свідомість, що проявляється у вираженні розуміння та співчуття до інших осіб;

— самоуправління: контроль й управління над власними емоціями та поведінкою у процесі виконання професійних обов'язків [53, с. 104-106].

У науковій літературі сформовано загальновизнаний підхід до усталеної логіки компонентної структури мовної компетентності. Когнітивний елемент, за допомогою якого здійснюється визначення цілісних системних знань соціального і спеціального характеру, рівень оволодіння методиками, технологіями та способами взаємодії у процесі мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації. При цьому, в окремих випадках може мати місце поєднання окремих елементів, що свідчить про їх взаємозв'язок та взаємозалежність:

— когнітивно-операційний, зміст яких розкривається за допомогою знань, комунікативних вмінь, соціального інтелекту і мобільності;

— когнітивно-оцінюючий: наявність у фахівців сфери освіти знань про себе та оточуючих філософського, психологічного та педагогічного спрямування; уміння і навички стосовно пізнання себе та оточуючих; володіння знаннями про існування позитивної взаємодії, тобто балансування та рівновага між конфронтацією і кооперацією; адекватна самооцінка;

— знаннєвий; оволодіння знаннями стосовно змісту мовних компетентностей; існування соціального уявлення та інтелекту, відомостями про життєві кризи, усвідомлення реальної дійсності стосовно сучасного суспільства [43, с. 13].

Мовна компетенція фахівців сфери туризму та рекреації передбачає наявність окремих елементів, на формування і розвиток яких спрямований процес підготовки спеціалістів досліджуваного напрямку в процесі навчання. До таких елементів належать наступні:

— лексична компетенція, що передбачає формування певного словникового запасу в процесі професійного розвитку, а також уміння їх доречного вживання;

— фонетична компетенція, що передбачає уміння правильно вимовляти усі звуки та звукосполучення мови, оволодіння інноваційними способами виразності, зокрема тембр, темп, логічний наголос та сила голосу;

— граматична компетенція, тобто граматично правильне мовлення у процесі практичної діяльності фахівців сфери туризму та рекреації;

— діамонологічна компетенція, що передбачає акцентування уваги на монологічному та діалогічному мовленні;

— комунікативна компетенція, тобто розвиток навичок спілкування, норм та правил етикету [1, с. 191].

При цьому, структура процесу мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації перебуває у прямій взаємозалежності від суспільного розвитку, об'єкта і мети діяльності, професійного рівня майбутнього фахівця, рівня розвитку його компетентностей, що знаходять своє відображення у реалізації конкретних функцій. Так, структурну побудову процесу формування мовних компетентностей можливо розглядати як сукупність складових елементів:

— мотиваційно-ціннісний, у якому поєднуються цілі, потреби, ціннісні та мотиваційні орієнтації, особистісні та соціологічно-професійні установки, що відображає готовність фахівця до прояву мовної підготовки, можливість самостійного розвитку в професійній сфері, включаючи відношення до змістовних компонентів компетентностей та спрямування діяльності для подальшого їх розвитку;

— когнітивно-діяльнісний, тобто вираження рівня сформованості системи професійних компетенцій, а також здатності фахівців у сфері туризму та рекреації до пізнання професійної реальності, проявів компетентностей, професійної поведінки у різноманітних сферах реалізації функцій та міжособистісній комунікації;

— особистісно-рефлексивний, у відповідності до якого передбачено самостійне регулювання процесів та кінцевих результатів у процесі реалізації

мовної підготовки, розвиток можливості до рефлексії власної професійної поведінки, соціально-професійної діяльності, а також поведінки інших індивідів.

Інтеграція окремих елементів мовної підготовки з метою формування єдиної багатоланкової системи надає можливість для:

— виявлення у процесі аналізу та дослідження найбільш проблемних аспектів процесу формування та підвищення рівня мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації;

— розробці критеріально-рівневого інструментарію для подальшої оцінки показників формування досліджуваного явища;

— розробці процесу мовної підготовки, для якого є притаманними цілеспрямованість та акцентованість;

— зосередження професійної діяльності майбутнього спеціаліста сфери туризму та рекреації на виконання конкретних професійних задач [24, с. 80-81].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що мовні компетентності є динамічним та поліаспектним явищем, яке формується і розвивається на протязі усього періоду професійної діяльності суб'єкта, перебуває у прямій залежності від сфери діяльності, специфіки середовища, особистості, його індивідуальних характеристик (віку, оволодіння знаннями, професійний досвід, місце у професійному середовищі тощо), а також позиціями науковців стосовно трактування таких категорій як «компетентність», «компетенція» та «мовна підготовка». У цілому встановлено, що спостерігаються різноманітні варіації до визначення структурно-компонентних характерних елементів мовної підготовки. Найбільш поширеною визнається позиція, у відповідності до якої до структури мовних компетентностей віднесено автономні елементи мотиваційного, когнітивного, ціннісного, рефлексивного, діяльнісного, поведінкового, соціального, особистісного, емоційного та комунікативного характеру.

2.2. Критерії, показники та рівні мовної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації

Науковий аналіз ключових критеріїв, показників і рівня формування мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації перебуває у тісному взаємозв'язку із оцінюванням та проведенням моніторингу формування досліджуваної категорії. У процесі їх розробки доцільно акцентувати увагу на критеріально-рівневою інструментарії оцінки результатів формування мовних компетентностей. Досліджувана категорія, виступаючи в якості освітнього результату, повинна у повній мірі відповідати наступним вимогам і характеристикам: чіткість, можливість окреслення сутності вимог до фахівців сфери туризму та рекреації; діагностичні властивості, що сприяє визначенню об'єктивних характеристики окремих рівнів сформованості або відсутності мовних компетентностей; вимірюваність, тобто встановлення чіткого способу та шкали для його визначення за допомогою використання прямих або непрямих методів, рівня формування його компонентів [49, с. 77].

На сьогоднішній день у науковій сфері не здійснено розробки єдиного критеріально-рівневого інструментарію, за допомогою якого було б можливим здійснити оцінку стану формування мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації, про що наголошувалося самими ученими [49]. Додатково наголошується, що у досліджуваних системах професійних мовних компетентностей виявлено велику кількість різноманітних критеріїв, які не перебувають у взаємозв'язку між собою, не формуючи при цьому єдину типологічну групу, не зважаючи на те, що здійснюються в одному напрямі. До того ж, їх детальний опис та виокремлення визнається дискусійним питанням у наукових колах, внаслідок чого достатньо складним є узагальнення отриманих показників і результатів в єдину структуровану систему [49].

Поняття «критерій» походить з грецької мови та у дослівному перекладі означає «засіб судження». Під даною категорією слід розуміти таку ознаку, за допомогою використання якої існує можливість для здійснення оцінювання, визначення чи класифікації окремих об'єктів. У той же час, ознаками є зовнішні

прояви характерних властивостей, за допомогою яких існує змога пізнати, описати і визначити останню [9, с. 110].

За допомогою критеріїв оцінювання мовних компетентностей існує можливість для вираження найвищого рівня їх розвитку, виступаючи в якості еталонних зразків для проведення порівняльного аналізу із реальними властивостями такого явища, а у своїй сукупності вони повністю охоплюють увесь обсяг суттєвих характеристики, відображає взаємозв'язки і взаємозалежність між усією сукупністю компонентів досліджуваної нами системи, розкриваючись у власних специфічних особливостях будь-якого із структурних компонентів, представляючи динамічність даного процесу. Використання спеціальних критеріїв мовних компетентностей також сприяє відображенню основних закономірностей формування особистості фахівця сфери туризму та рекреації, представляючи єдність якісних та кількісних показників. Отже, будь-який із структурних компонентів мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації повинно бути представлено як на якісному, так і на кількісному рівнях. У контексті даного питання пропонуємо такими критеріями розглядати якісні властивості та характеристики, специфічні ознаки досліджуваного об'єкта, який підлягає вивченню, аналіз яких сприяє формуванню висновків про стан і рівень його сформованості на певному етапі.

Встановлення критеріїв та показників сформованості мовних компетентностей виступає в якості основи для визначення рівнів їх наявності у фахівців сфери туризму та рекреації. Під категорією «рівень» прийнято розглядати ступінь прояву та практичного застосування конкретного критерію чи показника, що у зовнішній формі можливо представити за допомогою спеціальної мотиваційної системи, знань, навичок і практичних умінь, здібностей спеціального та особистісного характеру, зокрема, здатності до рефлексії, у якій відображено їх ключові ознаки. Отже, саме показники, критерії та рівні виступають в ролі своєрідних індикаторів, які покладено в основу процесі встановлення та оцінки результатів формування мовної компетентностей. У науковій літературі зауважується, що рівень формування професійних компетентностей, у тому числі й мовних навичок у фахівців сфери туризму та рекреації, має бути відображено за

допомогою встановлення чітких ознак, за допомогою яких можливо охарактеризувати прояв їх ключових критеріїв через призму частоти, повноти і постійності [9, с. 118].

У цьому зв'язку є логічним визначення трьох ключових рівнів сформованості мовних компетентностей, якими є наступні:

- 1) низький або репродуктивний;
- 2) середній чи конструктивний;
- 3) високий або творчий.

При цьому, є недопустимим досліджувати питання наявності мотивів, оцінювання можливостей для навчання, оскільки фахівці сфери туризму та рекреації, які вступили до вищого навчального закладу за вказаною професією, або отримали відповідну кваліфікацію, вже пройшли професійний відбір, обумовлюючи свій вибір конкретними мотивами, а також попереднім оцінюванням власної можливості для навчання за вказаним напрямом підготовки.

Доцільно зауважити, що увесь обсяг накопиченого наукового і практичного досвіду перебуває у прямому взаємозв'язку із процесом об'єктивного аналізу емпіричних даних з питань формування конкретної конструкції, засвідчуючи достатність його оцінювання за трьома окремими рівнями. Проте у випадку використання подібного підходу можуть мати місце ризики вірогідного зниження одержаних результатів. При цьому, відмежування різноманітних рівнів сформованості мовних компетентностей сприяє ускладненню дослідницьких процесів, що пов'язано із важкістю їх диференціації [9, с. 119]. Враховуючи той факт, що більшість критеріїв повинні бути сформовані максимально розгорнуто, у тому числі й за допомогою окремих дрібних одиниць вимірювання, із використанням яких здійснюється демонстрація рівня розвинутості критеріїв (показників), у контексті даного дослідження є можливість для визначення процесу та розширену характеристику його основних кроків.

Приймаючи до уваги те, що за допомогою виявлення мотиваційних і ціннісних компонентів мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації існує можливість для підготовки останніх до практичного прояву компетентностей, здатність не лише до професійного, але й соціального розвитку;

встановлено відношення до сутності та складових елементів компетентностей і підтримка напрямів їх розвитку, охоплюючи цілі, мотиви, цінностей, потреби, мотиваційно-ціннісні орієнтири, особисті й соціально-професійні настанови, доцільно виокремити наступні критерії досліджуваного питання:

1. Мотиваційна підструктура, до якої включено наступні аспекти:

— стійкість та чіткість мотиваційного спрямування та професійного становлення;

— у сфері налагодження міжособистісних відносин та комунікації, які виступають в якості базової основи для визначення рівня професійної зрілості.

За допомогою показників формування мотиваційної підструктури здійснюється відображення основних мотивів професійної поведінки та діяльності, а також оволодіння здатністю до подальшого розвитку мовних навичок, враховуючи особисті цілі та бажання [9, с. 120-121].

2. Ціннісна підструктура, до якої віднесено наступні складові елементи:

— чітка ієрархічна побудова значимих професійних цінностей;

— існування професійних ціннісних орієнтирів;

— розвиток реального усвідомлення фахівцями сфери туризму та рекреації професійно реальності (формування атмосфери взаємодопомоги і довіри у колективі);

— професійна взаємодія, безконфліктне існування, а також колегіальність у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників та подальшому провадженні їх трудової діяльності, із використання методів побудови конструктивного діалогу;

— цінність активної професійної діяльності, що побудовано на схвалення позиції окремих індивідів);

— відношення фахівця до професійних цінностей та норм.

За допомогою показників формування ціннісної підструктури можливо відобразити розуміння, усвідомлення, чіткість професійних цінностей, бажань та орієнтації, а також відношення до подальшого розвитку мовних компетентностей [9, с. 121-122].

В якості окремого елемента мотиваційно-ціннісного компонента можливо розглядати професійні настанови, у яких знаходять своє відображення бажання та прихильність до підвищення рівня мовних компетентностей, яка має місце у випадку зіткнення двох основних аспектів: потреби та можливості її задоволення. Доцільно зауважити, що усі вищепредставлені компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку із когнітивно-діяльнісним елементом мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

Когнітивно-діяльнісний елемент мовних компетентностей має на меті формування спеціальної структурованої системи професійних компетенцій та можливості особи здійснювати отримання нових знань, проявляти власні уміння і навички у процесі комунікації, а також професійної поведінки у сфері туризму та рекреації та міжособистісної комунікації. В якості ключових критеріїв когнітивно-діяльнісного елемента мовних компетентностей можливо виокремити наступні:

3. До когнітивної підструктури:

- глибина, структурна побудова і повнота навичок професійного спілкування;
- розвиток, рівень усвідомлення предметної сфери;
- реальне розуміння сутності сфери професійної діяльності;
- високий рівень розвитку мовних навичок, що перебувають у взаємозв'язку із процесом обробки професійної інформації, за допомогою якої здійснюється рівень адекватності та успішності професійної взаємодії.

Зазначені показники мають можливість до відображення рівня, значимості та глибини навичок професійного мовлення; показники формування професійного інтелекту; показники усвідомлення предметної галузі, в межах якої провадиться професійна діяльність; професійні знання щодо форм реалізації власних професійних обов'язків; різноманітність форм професійно-комунікативного впливу на особу; специфічні особливості формування взаємодії у середовищі професійного спілкування; розуміння процесу організації та керівництва процесами реалізації комунікативних завдань у сфері туризму та рекреації; наявність здатностей до вираження та сприйняття позиції інших індивідів; подолання стресових ситуацій та

розчарувань; прийняття участі у покращенні професійного середовища; прогнозування результатів професійної взаємодії тощо.

4. Для діяльнійшої підструктури:

- якісні показники формування мовних навичок та умінь;
- якість і різноманіття професійної поведінки;
- наявність практичного професійного досвіду у сфері вирішення професійних проблем;
- ступінь виявлення професійної активності, самостійності та можливості пристосування;
- професійна мобільність та рівень її забезпечення.

Вказана категорія показників сприяють відображенню наступних характеристик: показники рівня сформованості мовних умінь, навичок та дотримання правил спілкування; існування практичного професійного досвіду, в тому числі й при вирішенні складних проблем; рівень формування та прояву мовленнєвої активності, автономності та адаптації; формування і прояв професійної мобільності, які конкретизуються у показниках наявних умінь і навичок у напрямку визначення цілей, передбачення результатів, підготовки проектів та організації самостійної професійної діяльності; уміння поширювати професійний досвід у професії практичної діяльності (використання різноманітних інформаційних джерел та їх опрацювання; конструювання змісту професійної діяльності; оволодіння методиками недопущення і вирішення конфліктних ситуацій; обізнаність у методичних прийомах, що допомагають розробці колективних рішень; здатність до колективного написання та оприлюднення промов, із урахуванням специфіки мети та аудиторії; здатність до використання ефективних комунікаційних заходів у процесі професійної взаємодії з іншими індивідами); досвід вирішення професійних проблем, покращення взаємодії з іншими спеціалістами чи інституціями тощо; професійна автономія, здатність до адаптації, активність і мобільність; можливість інтенсивного та самостійного оволодіння знаннями у найважливіших сферах розвитку туризму та рекреації тощо [9, с. 125-126].

Останнім компонентом мовної компетентності, який підлягає оцінюванню у контексті досліджуваного питання, виступає особистісно-рефлексивний. Його зміст полягає у передбаченні регуляції процесів та результатів реалізації мовних навичок, розвиток здатності до рефлексії професійної поведінки. До ключових критеріїв вищепредставленого компонента мовних компетентностей належать наступні:

1. Для особистісної підструктури: показники розвитку професійно значимих мовних характеристик індивіда.

2. Для рефлексивної підструктури: повноцінність, визначення рівня розвитку здатності до рефлексії професійної діяльності та дій інших індивідів [47, с. 272].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що з метою визначення рівня сформованості мовних компетентностей представлено інтегровану структуру із виокремленням складових елементів і показників. Для проведення оцінки рівня формування окремих критеріїв мовних компетентностей визначено та розкрито сутність окремих її рівнів, якими є наступні: низький або репродуктивний, середній або конструктивний, високий або творчий.

З метою проведення аналізу рівня сформованості мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба у дослідженні рівня її формування у розрізі окремих компонентів та компетентностей у цілому, що у подальшому виступатиме в якості основи для формування висновків за результатами даної роботи. Детальне вивчення основних інструментів проведення оцінювання рівня сформованості мовних компетентностей сприятиме більш змістовному розкриттю і розумінню змісту досліджуваних категорій та встановленню взаємозв'язків між окремими критеріями та системою показників у цілому; встановити тенденції для подальшого формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

2.3. Дослідження стану мовної підготовки фахівців туристичної галузі

Специфіка формування мовних компетентностей полягає у неперервності та провадженні на протязі усього життя, проходячи етапи професійного орієнтування

у процесі фахового навчання та практичної діяльності. У процесі навчання формуються ключові мотиваційно-ціннісні, когнітивно-діяльнісні та особистісно-рефлексивні компоненти мовної компетентності. Особливого значення набуває здійснення моніторингу мовно-професійних характеристик фахівця у сфері туризму і рекреації та формування належних умов для їх розвитку в майбутньому, що досягається за допомогою належної організації процесу освіти й умов, які забезпечують формування відповідних особистісних якостей [50].

З метою визначення показників сформованості мовної компетентності існує потреба у проведенні оцінювання наявності відповідних елементів. Структурні елементи мовних компетентностей, категорії їх формування та показники діагностичного вимірювання, представлені у попередніх розділах даної роботи, поширюються на різноманітні сфери. Використання запропонованої методики сприяють встановленню найбільш сформованих і проблемних напрямів. У цьому зв'язку пропонуємо звернути увагу на результати дослідження більш детально.

З метою проведення емпіричного дослідження було проведено опитування 40 осіб, які опановують спеціальність за напрямком туризму та рекреації, а також практикуючі фахівці. До завдань емпіричного дослідження в рамках зазначеної роботи можливо віднести наступні:

1. Організація дослідження мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації.

2. На основі методик діагностики рівня розвитку мовних навичок визначити показники ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів.

3. Розкриття змісту, етапів та проведення аналізу результату дослідження рівня розвитку мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

4. Виходячи з отриманих результатів розробити науково-практичні рекомендації у напрямку підвищення рівня мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації.

На теоретичному етапі було вивчено ступінь розробленості проблеми, аналізувалися теоретичні поняття, підбирався методологічний апарат дослідження, здійснювалося структурування теоретичного матеріалу, було здійснено вибір

діагностичного інструментарію, визначено структуру дослідження та принципи формування експериментальної вибірки. Констатуючий етап включав проведення діагностичних досліджень з метою вивчення рівня розвитку мовних навичок фахівців сфери туризму та рекреації, їх динаміки та ступеня впливу на особу. Отримані на цьому етапі результати надають можливість для розроблення методичних рекомендацій щодо підвищення рівня розвитку мовних навичок фахівців у досліджуваній сфері.

На етапі аналітичного дослідження було проведено аналіз показників, отриманих у процесі дослідження, інтерпретувалися отримані результати, формулювалися висновки. Вибудована логіка дослідження, дозволила структурувати роботу з виявлення показників розвитку мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, а також розробити програми з оптимізації досліджуваного процесу.

Для визначення мотиваційно-ціннісного компоненту мовних компетентностей нами було використано анкету «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», представлену в Додатку 1. Зазначена методика спрямована на визначення специфіки та характеру мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості респондентів. Анкета складається з 11 питань, на які опитуваним пропонується три варіанти відповідей: а) так; б) ні; в) не впевнена / не впевнений. При цьому, кожен із зазначених варіантів відповідей співвідноситься з конкретними групами мотивів: внутрішні (варіант «А»), зовнішні (варіант «Б») та не визначені (варіант «В») [8, с. 110-112]. Результати опитування за вищевказаною методикою представлено у Додатку 2. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Узагальнені результати дослідження мотиваційно-ціннісного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Внутрішні		Зовнішні		Не визначені	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%

Анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями»	16	40%	7	17,5%	17	42,5%
---	----	-----	---	-------	----	-------

За результатами проведеного дослідження встановлено, що для 42,5 % опитаних притаманна невизначеність мотивації у процесі оволодіння мовними компетентностями. Для таких фахівців сфери туризму та рекреації є характерними відсутність стійкості, усвідомлюваності та мінливості обрання майбутньої професії.

До того ж, зовнішні мотиви оволодіння мовними компетенціями притаманні для 12,5 % опитаних, що свідчить про переважання мотивації до досягнення успішності в процесі подальшої професійної діяльності, високого соціального статусу та доходів. Кожен третій учасник опитування або 30 % респондентів мають внутрішні мотиви у процесі оволодіння мовними компетентностями; для них є притаманними розвиток пізнавального інтересу, прагнення до саморозвитку, самопрезентації та самореалізації у професійній діяльності.

Деякі опитані мають змішані мотиви оволодіння мовними компетентностями. Зокрема, внутрішніми та зовнішніми мотивами оволодіння мовними компетентності послуговуються 2,5 % опитаних; 7,5 % респондентів мають внутрішні та не визначені мотиви, а 5 % – зовнішні та не визначені. При цьому, для подальшого підвищення показників оволодіння мовними компетентностями варто звертати увагу саме на формування внутрішньої мотивації, що сприятиме повноцінному прагненню до розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації як висококваліфікованих спеціалістів.

У розрізі окремих питань, які було представлено у вищевказаній анкеті, було отримано наступні відповіді:

1. Оволодіння мовними компетентностями сприятиме успішності ораторського мистецтва та впливу на оточення: 25 % керуються внутрішніми мотивами, 30 % – зовнішніми, а 45 % – не визначеними.

2. Можливість ефективного виконання професійних завдань: 35 % керуються внутрішніми мотивами та по 32,5 % – зовнішніми або не визначеними.

3. Наявність інтересу до оволодіння мовними компетентностями та бажаних результатів: 35 % керуються внутрішніми мотивами, 25 % – зовнішніми та 40 % – не визначеними.

4. Мовні компетентності сприятимуть конкурентоспроможності та високому рівню заробітної плати: у 45 % опитаних переважають внутрішні мотиви, у 22,5 % – зовнішні, а у 32,5 % – не визначені.

5. Зацікавленість в інтерактивних методах навчання: 35% керуються внутрішніми мотивами, 10 % – зовнішніми, 30 % – не визначеними.

6. Можливість ефективного впливу на людей та їх оперативному переконанню: у 42,5% переважають внутрішні мотиви, у 12,5 % – зовнішні та у 45 % – не визначені.

7. Можливість отримання визнання та зайняття гідного становища в суспільстві: 37,5 % опитаних керуються внутрішніми мотивами, 22,5 % – зовнішніми, а 40 % – не визначеними.

8. Здатність впливати на процеси комунікації та їх спрямування у бажаному напрямку: у 32,5 % переважають внутрішні мотиви, у 27,5 % – зовнішні, а у 40 % – не визначені.

9. Мовна компетентність виступає в якості обов'язкової умови для професійного й особистісного самовдосконалення: 27,5 % опитаних керуються внутрішніми мотивами, 35 % – зовнішніми та 37,5 % – не визначеними.

10. Можливість визнання професійної цінності та вагомості: у 20 % переважають зовнішні мотиви, у 27,5 % – внутрішні та у 52,5 % – не визначені.

11. Можливість для подальшого ефективного спілкування: у 47,5 % опитаних переважають внутрішні мотиви, у 17,5 % – зовнішні та у 35 % – не визначені.

У цілому можливо стверджувати, що у більшості опитаних переважають невизначені мотиви у процесі оволодіння мовними компетентностями, зокрема щодо опанування ораторського мистецтва і впливу на оточення, наявності реального інтересу до підвищення мовних навичок, ефективного впливу і переконання співрозмовників, зайняття гідного положення в суспільстві, впливу на різноманітні процеси, самовдосконалення, професійного розвитку та визнання як

спеціаліста. При цьому, внутрішні мотиви переважають по відношенню до ефективного виконання професійних завдань, отримання високого доходу, застосування інтерактивних інструментів та ефективного спілкування.

Для визначення когнітивно-діяльнісного компонента мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації нами було використано тест-опитувальник «Мовні бар'єри при спілкуванні» американського дослідника В. Макліні. Цей матеріал представлено в Додатку 3. Проведення діагностики мовних бар'єрів у процесі спілкування спрямоване на визначення таких характеристик мовлення як відповідність, чіткість, аргументованість, зв'язність, зрозумілість, точність, орієнтованість на отримання зворотнього зв'язку та ввічливість.

Респондентам запропоновано шістнадцять питань, на які варто відповідати «так» чи «ні». При цьому в процесі підрахунку отриманих результатів варто врахувати, що тест має обернений характер: чим нижчі показники мовних бар'єрів, тим вищим є рівень мовних бар'єрів, і навпаки [7, с. 158]. Результати опитування за вищевказаним тестом представлено у Додатку 4. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Узагальнені результати дослідження когнітивно-діяльнісного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Тест-опитувальник В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»	14	35%	9	22,5%	17	42,5%

За результатами проведеного дослідження встановлено, що високий рівень мовних бар'єрів є притаманним для 42,5 % респондентів, тобто вони мають низькі показники мовних компетентностей. Для їх мовлення є притаманним використання професійного жаргону, відсутність орієнтації на співрозмовника та заплутаність мовлення. Це свідчить про існування потреби у виконанні різноманітних додаткових мовних і мовленнєвих завдань, що сприятиме розумінню фахівцями у сфері туризму та рекреації переважаючих бар'єрів, а також їх подальшого коригування.

При цьому, у 22,5 % опитаних встановлено середній рівень мовних бар'єрів, у зв'язку із чим можливо стверджувати, що їм доцільно підвищувати показники мовних компетентностей за рахунок проходження додаткових тренінгів. Низький рівень мовних бар'єрів виявлено у 35 % респондентів, що свідчить про високі показники розвитку мовних компетентностей; у такому випадку відсутня нагальна потреба в додатковому втручанні, проте підвищення мовних компетентностей має здійснюватися на постійній основі.

У розрізі окремих питань, які було представлено у рамках даного тестування, результати проведеного дослідження відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Узагальнені результати дослідження за тестом-опитувальником В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»

Питання	Високий рівень мовних навичок		Низький рівень мовних навичок	
	Кількість	%	Кількість	%
1	21	52,5	19	47,5
2	24	60	16	40
3	22	55	18	45
4	21	52,5	19	47,5
5	21	52,5	19	47,5
6	19	47,5	21	52,5
7	23	57,5	17	42,5

8	22	55	18	45
9	19	47,5	21	52,5
10	21	52,5	19	47,5
11	20	50	20	50
12	21	52,5	19	47,5
13	23	57,5	17	42,5
14	20	50	20	50
15	19	47,5	21	52,5
16	21	52,5	19	47,5

Третьою методикою, яку нами було використано в рамках даного дослідження, є опитувальний листок німецького психолога М. Форверга на контактність, на підставі якого визначено показники особистісно-рефлексивного компонента мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. Результати такого опитування дозволяють провести оцінювання щирості, емпатійності, толерантності та ініціативності у професійній діяльності.

Особистісно-рефлексивні характеристики фахівців у сфері туризму та рекреації надають можливість для відображення рівня їх активності у процесі комунікації з різноманітними особистостями, а також можливості змінювати умови і характер комунікації, враховуючи власні цілі. Текст опитувального листка М. Форверга представлено у Додатку 5.

Респондентам запропоновано шість тверджень, які потрібно оцінити за шкалою від 1 до 9. Розшифровка отриманих результатів здійснюється шляхом додавання відповідей за наступними шкалами: емпатія; теплота, повага; відвертість, щирість; конкретність; інноваційність; безпосередність, та поділу на кількість питань (шість). Середній бал за результатами тестування відповідає одному із трьох рівнів:

- високий рівень (від 7 до 9 балів);
- середній рівень (від 4 до 6 балів);
- низький рівень (від 1 до 3 балів) [30].

Результати опитування за вищевказаним опитувальним листком представлено у Додатку 6. В узагальненому вигляді зазначені відомості представлено у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Узагальнені результати дослідження особистісно-рефлексивного компонента мовної компетентності

Методика	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Опитувальний листок М. Форверга на контактність фахівців у сфері туризму та рекреації	9	22,5%	30	75 %	1	2,5%

Низькі показники розвитку контактності свідчать про притаманність для особистості прагнення до обмеження контактів, що може бути зумовлено надмірною тривожністю. Такі характеристиками не є допустимими для фахівців у сфері туризму та рекреації, оскільки може впливати на неуспішність спілкування з клієнтами та відвідувачами, неможливість повноцінно орієнтуватися у незнайомих ситуаціях, уникнення самостійності при прийнятті рішень та відповідальності за власні дії. У процесі проведення дослідження було встановлено, що низькі показники контактності притаманні для 22,5 % опитаних. Отже, існує потреба в організації діяльності у напрямку розвитку комунікативних навичок фахівців у сфері туризму та рекреації.

При цьому, 70 % респондентів мають середні показники прову комунікативних здібностей, що характеризує їх як осіб, які прагнуть до налагодження та побудови ефективної комунікації з оточуючими, проте не здатні належним чином їх підтримувати та зберігати. Лише для 2,5 % опитаних (1 особа) є притаманним високий рівень комунікативних навичок, що свідчить про притаманність таких характеристик як ініціативність, комунікабельність, організованість у процесу комунікації та відповідальність, що є одним із ключових елементів мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації.

У розрізі окремих шкал, що є окремими складовими мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації, які було представлено у рамках даного тестування, представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Узагальнені результати дослідження за опитувальним листком М. Форверга на контактність

Рівень/ Шкала	Емпатія		Теплота, повага		Відвертість, щирість	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Високий	16	40	12	30	8	20
Середній	15	37,5	14	35	18	45
Низький	9	22,5	14	35	14	35
Рівень/ Шкала	Конкретність		Ініціативність		Безпосередність	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Високий	9	22,5	11	27,5	12	30
Середній	20	50	13	32,5	13	32,5
Низький	11	27,5	16	40	15	37,5

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що у процесі проведення емпіричного дослідження було використано спеціальні методики визначення рівня мовних компетентностей, якими є: анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні» та опитувальний листок М. Форверга на контактність, кожен з яких спрямований на різні компоненти мовної компетентності. Встановлено притаманність низьких та середніх показників розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей, для більшості фахівців сфери туризму та рекреації. Це зумовлює потребу в організації додаткових заходів та тренінгів, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки фахівців у досліджуваній сфері, оскільки саме вони відіграють ключову роль для успішного провадження професійної діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

3.1. Проблеми мовної підготовки фахівців туристичної та рекреаційної сфери

З метою забезпечення ефективного формування мовної компетентності фахівців у сфері туризму та рекреації існує потреба для визначення інтересів, мотивів, потреб, здібностей та можливостей, а також психофізіологічних характеристик, притаманних для відповідного вікового періоду. На початковому етапі формування мовних навичок здійснюється імпліцитно, оскільки інформацію про розуміння форм та значення явищ індивід отримує після усвідомлення та можливості виникнення певних зразків мовлення із довготривалої пам'яті, а також виконання нескладних операцій скорочення, доповнення, підстановки та заміщення елементів мовлення. Особливу увагу варто приділяти виведенню знань у процесі дослідження нового мовного матеріалу та формулювання ними самостійних висновків та узагальнень шляхом стимулювання пізнавальної діяльності за допомогою постановки навідних запитань. Такі виведенні знання стають більш міцними, а мовна компетентність фахівців сфер туризму та рекреації буде значно вищою [26].

Процес набуття фахівцями у досліджуваній сфері навичок до критичного мислення вимагає від педагогів дотримання засад кваліфікованої побудови та оцінювання навчального процесу в комплексі, а також акцентуючи увагу на окремих етапах і результатах кожного окремого індивіда. Для досягнення зазначеної мети педагогами, які безпосередньо займаються питаннями підвищення рівня критичного мислення під час навчання в університеті, на додаткових заняттях чи у форматі тренінгів, використовується специфічний інструмент, який прийнято називати таксономією Б. Блума. Проте, у науковій літературі неодноразово стверджувалося про недостатність для українських навчальних закладів відповідних теоретичних та практичних навичок у педагогів при викладанні певних

дисциплін, внаслідок чого має місце зниження ефективності та результативності її застосування [33, с. 51].

На сьогоднішній день найбільш поширеного використання набула переглянута форма таксономії Б. Блума, не зважаючи на те, що в деяких випадках, зокрема для проведення порівняння, педагоги можуть використовувати таксономію у формі, що було створено на початку. У цьому зв'язку пропонуємо звернути увагу на ключові рівні мислення учнів, передбачених переглянutoю таксономією (Л. Андерсон та Д. Кратвол). Більш детально зазначене питання представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Переглянута таксономія Б. Блума (Л. Андерсон та Д. Кратвол)

Навчальний рівень	Бажаний результат	Дії, через яких відображаються досягнуті результати
<i>Пам'ятаємо</i>	Пригадування, визначення та ідентифікація	Відтворення інформації, яку учні чують чи бачать
<i>Розуміємо</i>	Пояснення понять, ідей і концепцій, які вони чули чи бачили	Пояснення сутності конкретних об'єктів та явищ власними словами, прогнозування послідовності та етапів
<i>Застосовуємо</i>	Застосування набутих знань, умінь, навичок у різноманітних випадках	Використання інформації, формул, правил, алгоритмів тощо з метою вирішення інших задач
<i>Аналізуємо</i>	Визначення, виокремлення та порівняння частин, функцій та структури	Поділ інформації чи явища, окремих предметів на самостійні елементи, їх порівняння та виявлення взаємозв'язків
<i>Оцінюємо</i>	Оцінювання результатів дослідження через призму його завдань, шляхом формулювання оцінних суджень	Оцінювання достовірності та значення отриманих відомостей в залежності від конкретних критеріїв, результатів аналізу, перспектив тощо
<i>Створюємо</i>	Розробка чогось нового, приймаючи за основу отримані знання, уміння та навички	Створення, конструювання, формулювання, планування, використання нових та вже відомих інструментів

Джерело: [33, с. 53].

Достатньо цікавим фактом у науковій літературі визнається психодидактичний феномен, під яким прийнято розуміти один із різновидів мислення, для якого притаманна активність, цілеспрямованість, самостійність, дисциплінованість та рефлексія. За допомогою такого підходу існує можливість для побудови процесу формування та підвищення мовних компетентностей в якості поетапного формування кожного зі складових елементів, які було нами проаналізовано у

попередньому розділі даної роботи, а саме: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного. Він спрямований на розвиток наступних властивостей учня у процесі навчання:

- визначення проблем, аналіз, синтез та оцінювання інформації, отриманої з різноманітних джерел;
- пропонування альтернативних шляхів та їх оцінювання, одночасно обираючи способи вирішення проблеми чи власне бачення стосовно її врегулювання;
- обґрунтування обраної позиції [32, с. 91].

Використання таксономії Б. Блума сприяє можливості встановлення прямого зв'язку між мисленневими рівнями та змістом відповідей майбутніх фахівців у сфері туризму та рекреації на запитання педагогів. Систематизація таких запитань сприяє створенню ієрархії, яка у повній мірі узгоджується із рівнем таксономії Б. Блума: питання для запам'ятовування інформації на найнижчому рівні; питання для проведення аналізу та оцінки на високому рівні мислення. Так, на нижчому рівні прийнято використовувати такі запитання як: «що?», «хто?», «коли?», «де?»; на вищому рівні: «чому?», «яким чином?», «чи погоджуєтесь ви?» тощо [16, с. 152].

Процес пізнання учнів у процесі навчання, зокрема на уроках ділової української та іноземної мов, із використанням спеціальних методик спрямований на запам'ятовування фактів, їх використання на практиці, а також для вирішення проблемних питань, аналізу, синтезу та обґрунтування власної позиції, що ґрунтується на відомостях, отриманих на уроці. При вивченні ділового мовлення важливого значення набуває запам'ятовування специфічних лексичних та граматичних особливостей, розуміння викладеного матеріалу. У подальшому це стає основою для вільного вираження власних думок на як українською, так й іноземними мовами. Використання таксономії Б. Блума дозволяє педагогам формувати повноцінну траєкторію для досягнення результативності у процесі навчання.

У процесі опрацювання учбового матеріалу, педагогом може бути представлено студентам інформацію стосовно певних подій, дат, видатних

особистостей, для чого є логічним використання текстового супроводу, бесід чи повторення попередньо пройденого матеріалу. Для переведення учнів на рівень усвідомлення необхідно пропрацювати з ними способи узагальнення матеріалу, коротко описуючи сутність, ключові моменти своїми словами.

На рівні застосування педагог може пропонувати здійснити класифікацію певного матеріалу за різноманітними критеріями. В окремих випадках педагог може підказувати студентам або учасникам тренінгу напрямки подальшого розвитку розповіді, настановлюючи їх на певну думку для продовження викладення свого бачення.

Рівень аналізу включає в себе створення та обґрунтування студентами чи учасниками додаткових (тренінгових) занять певної позиції стосовно обговорюваної теми. Педагогом або ведучим може бути запропоновано проаналізувати конкретний матеріал, що було вивчено процесі заняття та висловити власне ставлення до конкретних фактів. Рівень синтезу реалізовується шляхом створення макетів, зображень, невеликих відео тощо. Учасникам може бути запропоновано відобразити певні події, явища, факти чи об'єкти.

На рівні оцінювання може мати місце складання есе на українською або іноземною мовами, виконання практичного завдання, тестування, обговорення певної теми. З метою посилення навичок оцінювання може ставитися завдання довести, обґрунтувати, подискутувати, розкритикувати певне явище, представлене педагогом. За допомогою таких методів існує можливість для формування для фахівців у сфері туризму та рекреації завдань, за допомогою яких вони досягають навчальні результати на різноманітних рівнях [31, с. 36].

У процесі формування та підвищення рівня мовної компетентності фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба в реалізації наступних етапів:

- ознайомлення з новим матеріалом, набуття та формування знань стосовно його форми та значення;
- тренування практичного вживання;
- практичне вживання вивчених категорій.

Так, на етапі ознайомлення з новими мовленнєвими зворотами, набуття та

покращення знань стосовно їх значення та форми, можливо використовувати методи демонстрації, визначення та контрастування власних формальних та функціональних особливостей у процесі евристичних бесід. Для цього етапу є характерним початок формування мовленнєвих навичок, а ключовими різновидами мовленнєвої діяльності виступають читання та аудіювання, а навички говоріння реалізуються виключно на рівні імітації.

Враховуючи те, що на початковому етапі формування мовних компетентностей легше сприймається та усвідомлюється матеріал в усній формі, то з метою демонстрування мовленнєвих категорій варто використовувати уривки з відеофільмів, цікавих за своїм внутрішнім наповненням, у яких демонструються реальні приклади комунікації у повсякденному житті. З метою ознайомлення фахівців у сфері туризму та рекреації з новими граматичними одиницями варто здійснювати підбір автентичних навчальних матеріалів, зокрема відеофільмів, за допомогою яких розкривається тематика і мета навчання, викладено типові комунікаційні ситуації, є достатньо доступними за обсягом, змістом та характером мовленнєвого матеріалу [26, с. 87].

Після ознайомлення учнів з новою темою варто перевірити рівень засвоєння матеріалу шляхом надання відповідей на питання чи твердження педагога, а потім, у процесі проведення евристичної бесіди, надати змогу для самостійного формулювання власних висновків стосовно функціональних особливостей мовленнєвого матеріалу. Оскільки засвоєння мовленнєвого матеріалу перебуває у нерозривному взаємозв'язку з формою, учні мають уміти виявляти суттєві функціональні відмінності між окремими категоріями. Учні мають самостійно формулювати відповідні висновки за результатами пройденого матеріалу, після чого здійснюється перевірка шляхом тестування, що сприяє кращому усвідомленню та засвоєнню мовних конструкцій.

На зазначеному етапі існує потреба у використанні фрагментів автентичних навчальних відеоматеріалів із фабульним сюжетом, який перебуває у динамічному розвитку, методи персоніфікації стосовно різноманітних мовних одиниць, виокремлення мовленнєвих форм, використання схематичних матеріалів тощо. Залишення поза увагою питань щодо контексту використання окремих

мовленнєвих зворотів, категорична відмова від пояснення граматичного матеріалу, комплексне чи глобальне викладання матеріалу, може мати наслідком відсутність точності розуміння, неможливість аналізу окремих структурних характеристик, виступає в якості наслідку відсутності уявлення стосовно функціональних та змістовних характеристик мовленнєвих одиниць. До того ж, внаслідок цього фахівці досліджуваної сфери будуть вимушені осмислювати пройдений матеріал на власний розсуд, що тягне за собою внутрішньомовну чи міжмовну інтерференцію [27].

На етапі тренуванні у практичному застосуванні мовного матеріалу, продовжується формування рецептивних, а також починають формуватися репродуктивні мовленнєві навички. Слухачі продовжують вивчати та освоювати способи розпізнання форми та розуміти зміст мовних конструкцій, у тому числі й у процесі виконання відповідних вправ в індивідуальному, груповому чи парному форматі. На зазначеному етапі є необхідним визначення ступеня керування виконання вправ з боку педагога, поступово послаблюючи контроль за таким процесом [27].

Останнім є етап практичного вживання мовленнєвих конструкцій, на якому провадиться підвищення ефективності навичок мовлення, автоматизуються мовленнєві операції у варіативних умовах з метою вдосконалення навичок говоріння та їх варіативності. Учасники виконуються умовно-комунікативні та комунікативні вправи, спрямовані на об'єднання мовних одиниць у понадфразові єдності монологічного та діалогічного характеру. Такі вправи можуть виконуватися як в індивідуальному, так і у парному режимі, вимагаючи при цьому мінімального втручання педагога [27].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що специфіка освітнього процесу, зокрема у вищих навчальних закладах зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», потребує активного розвитку критичного мислення студентів, використовуючи при цьому специфічний інструментарій. Це свідчить про те, що мисленнєві процеси формуються на основі принципів системності та послідовності, переходячи від нижчого рівня до вищого, тобто від простого запам'ятовування інформації до вивчення конкретних фактів чи

явищ понять, термінології, їх обґрунтування, а потім – аналізу, синтезу, оцінювання та вирішення проблем. Практичне опанування навичками критичного мислення вимагає постійного застосування, враховуючи вікові особливості та матеріал, що вивчається на заняттях. Проектування та середовища такого процесу здійснюється у відповідності до рівнів таксономії Б. Блума, а також її переглянutoю варіацією.

3.2. Розвиток організаційних умов мовної підготовки у туризмі

Формування мовних компетентностей фахівців у галузі туризму та рекреації передбачає зростання мотивації й прагнення професійного та особистісного розвитку, що потребує реалізації наступних завдань: виявлення бажання до провадження діяльності за обраною спеціальністю та мотивації до навчання; надання допомоги у процесі професійної адаптації в умовах навчального процесу; розкриття здатності до професійного розвитку, враховуючи потреби у формуванні мовних компетентностей; підвищення активності та мобільності індивіда.

На початковому етапі необхідно дослідити специфіку мотивації майбутніх фахівців сфери туризму та рекреації, що сприяла обранню зазначеного напрямку професійної діяльності. Для цього доцільно використати «Опитувальник професійних переваг» Д. Голланда [51]. Використання зазначеної методики сприяє виявленню відповідності фахівців сфери туризму та рекреації одному із різновидів особистості та середовищу провадження професійної діяльності у майбутньому, якими є: реалістичний, інтелектуальний, артистичний, соціальний, підприємницький та конвенційний. У відповідності до позиції автора вищепредставленої методики, досягнення успіху в процесі провадження професійної діяльності та отримання задоволення людини від роботи перебуває у прямій залежності від відповідності конкретного професійного типу моделі середовища, а також здатності до адаптації в ньому. Використання результатів такого дослідження може сприяти встановленню пріоритету конкретного професійного середовища та можливості адаптації до нього.

Позитивним моментом та свідченням належного рівня адаптації фахівців сфери туризму та рекреації до професійного середовища можуть виступати наступні аспекти:

— надання переваги таким різновидам професійної діяльності як орієнтування на групову роботу, зацікавленість у навчальному процесі, отриманні допомоги та консультацій, проведенні групових заходів тощо;

— прояв вербальних, викладацьких, ораторських здібностей, навичок спілкування та взаємодії з іншими людьми;

— прояв таких особистісних характеристик як етичність, гуманність, моральність, відповідальність, робота у команді, можливість розуміти інших людей, прояв дружності, оптимізм тощо;

— надання переваги провадження діяльності, що передбачає високий рівень комунікації з іншими індивідами тощо [47, с. 367].

При проведенні лекції фахівців сфери туризму та рекреації має бути повідомлено про специфіку навчання за обраним напрямом підготовки і заходи організації освітнього процесу. Окремі аспекти лекції має бути присвячено формуванню настановок психологічного спрямування, зокрема, стосовно виховання, освіти, регуляції поведінки, норм спілкування тощо. Завершення запропонованої психологічної програми передбачає тренінг з питань недопущення занепокоєння та пошуку оптимальних механізмів поведінки під час освітнього процесу, визначення найбільш дієвих стратегій розуміння сутності спеціальності, згуртування студентів, розвиток мотивації до формування мовних компетентностей шляхом актуалізації планів на майбутнє та бажаних результатів від професійної реалізації [47, с. 368].

Ключову роль у процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації відіграє запровадження різноманітних заходів, наприклад, факультативного курсу за дисципліною «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації». У процесі вивчення даної дисципліни майбутні випускники набувають знань з наступних питань: сутність роботи у досліджуваній галузі; особливості комунікації з окремими категоріями осіб;

менеджмент у галузі туризму і рекреації та робота в команді; дотримання принципу визнання прав, інтересів та потреб людини як найвищої соціальної цінності; специфіка процесів соціалізації, адаптації та взаємодії з оточенням; виконання завдань та реалізація функціонального призначення туризму та рекреації; нормативні та економічні аспекти діяльності фахівців сфери туризму та рекреації; здійснення роботи у напрямку підготовки пропозицій стосовно прийняття нормативних документів у галузі туризму та рекреацій, забезпечення їх реалізації та контролю за виконанням. Оволодіння переліченими знаннями сприяє досягненню наступних цілей:

— забезпечення умов для формування і розвитку мовних компетентностей, що сприяє набуттю знань, умінь і навичок, які є необхідними у процесі здійснення професійної діяльності;

— підготовка до практичної реалізації професійних завдань у випадку зайняття посад у сфері туризму та рекреації;

— формування навичок до вирішення можливих проблем у сфері туризму та рекреації, зокрема, у процесі управління різноманітними проблемними аспектами.

Метою факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації» виступає забезпечення професійної підготовки висококваліфікованих кадрів у сфері туризму й рекреації, забезпечуючи широкий доступ до виконання професійних завдань у різноманітних інституціях та установах. Зазначена мета зумовлює необхідність виконання наступних завдань факультативного курсу:

1. Забезпечення набуття найновіших теоретичних і практичних знань у сфері реалізації мовних компетентностей, у тому числі й із суміжних сфер.

2. Вироблення здатності пошуку, проведення аналізу та формування висновків за результатами отримання відомостей із різноманітних джерел з метою вирішення професійних задач, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між фактами, вироблення самостійних висновків та аргументація власної позиції.

3. Формування уміння до логічної аргументації своїх думок як в усній, так і в письмовій формах, використовуючи ділове мовлення професійного спрямування, із одночасним поясненням фактів та явищ.

4. Оволодіння здатністю до розуміння наукових принципів, що визнаються базовими у сфері туризму та рекреації, із одночасною ідентифікацією, формулюванням та вирішенням професійних завдань у сфері фахової діяльності, інтегруючи теоретичні відомості та досвід практичної роботи.

5. Можливості до розуміння основних понять, виокремлення спільних рис та відмінностей у процесі проведення порівняльного аналізу між фактами, характеризуючи явища навколишнього середовища.

6. Набуття навичок для теоретичного обґрунтування шляхів вирішення проблем і складних життєвих ситуацій, обираючи ефективні методики їх подолання, із одночасним прогнозуванням можливих наслідків.

7. Здійснення розробки перспективних і поточних планів, програм реалізації заходів, оперативно ухвалюючи вискоелефективні рішення у різноманітних ситуаціях.

8. Формування навичок до критичного аналізу та оцінювання існуючих напрямів політики держави у сфері туризму та рекреації, наявні процеси соціально-економічного спрямування на різноманітних рівнях.

9. Вироблення навичок до використання відповідних наукових досліджень та застосування дослідницьких професійних умінь.

10. Формування навичок до визначення сутності професійної діяльності, встановлення взаємозв'язків та меж компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

11. Формування навичок використання методів ділової комунікації у процесі взаємодії між суб'єктами.

12. Використання методик у сфері менеджменту з метою подальшої організації професійної діяльності та управління роботою у сфері туризму та рекреації.

13. Набуття навичок з питань встановлення і підтримки взаємовідносин з іншими індивідами, приймаючи за основу засади взаємної довіри, етичні аспекти та стандарти професійної діяльності.

14. Здатність до налагодження співпраці із працівниками із різноманітних сфер та окремими інституціями.

15. Навички до використання індивідуальних та колективних представницьких стратегій з метою забезпечення інтересів клієнта.

16. Формування навичок до виявлення сильних сторін та залучення особистісних ресурсів окремих індивідів та їх груп з метою вирішення проблем.

17. Формування навичок до виявлення неузгодженостей етичного характеру в процесі провадження професійної діяльності та застосування методики супервізії з метою їх вирішення.

18. Здатність до демонстрації толерантної поведінки, виявлення поваги до індивідуальних особливостей індивідів, зокрема, їх релігійних, культурних та етнічних характеристики, не допускаючи прояви стереотипних та упереджених уявлень.

19. Навички демонстрації умінь до креативного вирішення проблем та прийняття інноваційних рішень, використовуючи методи мислення та застосування творчих здібностей до розробки нових стратегій.

20. Навички до конструювання процесів та наслідків діяльності у сфері туризму та рекреації, приймаючи за основу завдання, кількість та якісні показники, коригуючи плани роботи із урахуванням результатів оцінювання.

У процесі вивчення студентами факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації» фахівці повинні оволодіти наступними знаннями: ключові напрямки організації роботи у сфері туризму і рекреації; функціональні обов'язки фахівців сфери туризму та рекреації; взаємозв'язок між туризмом та рекреацією на міждисциплінарному рівні; загальні аспекти наукового пізнання; теоретичні аспекти провадження роботи у сфері туризму та рекреації; складові елементи професійного іміджу; етичні аспекти діяльності фахівців сфери туризму та рекреації як основа його професії; правила ведення документації у сфері туризму та рекреації; структурна побудова державних

інститутів, які займаються питаннями туризму та рекреації; технологічні засади провадження діяльності у сфері туризму і рекреації загального та галузевого характеру; класифікаційні критерії міждисциплінарних технологій і методик, а також їх використання у сфері туризму та рекреації; сутність та різновиди спілкування, що використовуються при побудові взаєморозуміння із співрозмовниками; економічні засади діяльності фахівців сфери туризму та рекреації; стратегія та напрями реалізації політики держави у сфері туризму та рекреації; законодавчі аспекти діяльності фахівців сфери туризму та рекреації тощо.

У контексті даного питання слід звернути увагу на можливість формування у фахівців сфери туризму та рекреації наступних мовних компетентностей: загальнокультурної, соціально-психологічної, технологічної, діагностично-прогностичної та організаційно-управлінської. Пропонуємо розглянути кожен із вищеперелічених компетентностей більш детально.

1. Загальнокультурні компетентності: уміння проводити аналіз та оцінку ключових досягнень окремих, загальноєвропейських та світових культурних і наукових діячів, одночасно орієнтуючись в межах сучасного культурного простору; вивчення суспільних явищ на етапах становлення, розвитку та їх сучасний стан, формуючи розуміння стосовно сутності та принципів розвитку галузі туризму та рекреації; проведення оцінювання, аналізу та розробка прогнозів соціальних, економічних, юридичних, політичних, екологічних, культурних та інших фактів; використання засобів та технологій взаємодії на міжкультурному рівні; уміння у процесі спілкування використовувати рідну та іноземну мови, застосовуючи різноманітні мовленнєві навички та загальноприйняті обороти конкретної мовної спільноти, а також символізм у процесі комунікації; використання різноманітних методик у процесі виховної і самовиховної роботи, що спрямовані на індивідуальні, національні та загальнолюдські системи цінностей; опанування та реалізація толерантної моделі поведінки та стратегій діяльності конструктивного характеру, що зумовлено особливостями великої кількості культурних, мовних та релігійних умов.

2. Соціально-психологічні компетентності: орієнтування у різноманітних соціальних явищах і ситуаціях, вірно визначаючи особистісну специфіку та емоційний фон інших індивідів, обираючи адекватні методи взаємодії та реалізуючи їх у процесі спілкування; визначення власного місця в суспільному житті, проектуючи стратегічні розробки власного життя, враховуючи потреби окремих соціальних груп, а також індивідів, приймаючи до уваги соціальні норми, правила та інші чинники; здатність до адаптації у різноманітних професійних ситуаціях; вільне оволодіння засобами спілкування вербального і невербального характеру; урахування таких особистісних психологічних характеристик особистості як мотивація, цінності, переконання, настанови, здібності у процесі провадження фахової діяльності; визначення індивідуально-типологічних особливостей та емоційного стану інших індивідів, обираючи адекватні методики спілкування та їх реалізація при взаємодії; спільне визначення цілей діяльності, планування, розробка і реалізація соціальних проектів та стратегій індивідуального і колективного призначення; використання трансформаційних технологій та засобів конструктивного вирішення конфліктних ситуацій, досягаючи консенсусу, приймаючи на себе відповідальність за ухвалені рішення, а також їх практична реалізація; налагодження співробітництва із іншими структурами у сфері туризму та рекреації.

3. Технологічні компетенції: здатність до використання традиційних та інноваційних технік, прийомів та методик вирішення проблем у сфері туризму та рекреації, що виникають на практиці; надання послуг у сфері туризму і рекреації різноманітним верствам населення та здійснення їх супроводу і патронажу; розробка туристичних проектів, забезпечуючи високу якість реалізовуваних професійних завдань, спираючись на положення різноманітних інструкцій, методик, нормативів, технічних характеристик тощо; надання послуг в галузі туризму та рекреації, дозвілля та відпочинку населення, враховуючи потребу в соціальній адаптації та залучення молоді до суспільно корисної діяльності; пропагування соціально значимих норм і правил поведінки, дотримання здорового способу життя; сприяння недопущенню негативного впливу будь-яких правопорушень чи явищ у природному середовищі тощо.

4. Діагностично-прогностичні компетентності: здійснення діагностики, аналізу, фіксації показників та результатів професійної діяльності, прогнозуючи їх подальший розвиток; вивчення, оцінка, моделювання процесу та прогнозування особливостей діяльності та індивідуальної специфіки індивідів; здатність до дослідження та прогнозування спрямованості впливу зовнішнього середовища, специфічних характеристик, можливого потенціалу в сфері виховання та можливого негативного впливу на індивіда; визначення доцільності використання розвиваючих, діагностичних, прогнозувальних та реабілітаційних методик у процесі вирішення поставлених завдань; навички вивчення і прогнозування негативного і позитивного впливу отримуваних послуг на індивіда; прогнозування результатів діяльності у сфері туризму та рекреації, що базується на факторах впливу суб'єктивного і об'єктивного спрямування; прогнозування можливих змін в економічному та психологічному становищі індивідів та соціумі в цілому, плануючи професійну діяльність із урахуванням таких змін.

5. Організаційно-управлінські компетентності: застосування різноманітних методик, зокрема, адміністративних, економічних, соціальних, соціально-психологічних, соціально-педагогічних, у процесі організації та провадження діяльності у галузі туризму та рекреації; вирішення, упорядкування, систематизація, здійснення підготовки, об'єднання у процесі виконання завдань і ключової мети; здатність до координації діяльності та взаємодії між усіма суб'єктами у сфері туризму та рекреації; здатність провадити розробку, планування і організацію процесу реалізації туристичних програм, що у повній мірі узгоджується із соціально-економічним станом у державі; залучення громадських організацій, творчих спілок, окремих індивідів до взаємодії з клієнтами культурно-освітнього, профілактично-виховного та спортивно-оздоровчого характеру; організація різноманітних соціальних, культурно-дозвільних заходів, волонтерських акцій та використання професійних ресурсів у процесі провадження професійної діяльності; обґрунтування управлінських рішень та здатність до забезпечення їх правомочностей; здійснення господарсько-фінансової діяльності інституцій у сфері туризму та рекреації у відповідності до норм діючого

законодавства, надаючи звіти до встановлених форм і здійснення рефлексії професійної діяльності.

Як вже було зазначено у попередніх розділах даної роботи, мовні компетентності фахівців сфери туризму та рекреації виступають в якості динамічного поєднання умінь, знань і навичок, специфіки мислення, а також професійних якостей спеціалістів у даній сфері, їх морально-етичних характеристик, які безпосередньо впливають на здатність фахівця провадити професійну діяльність. Метою запропонованого нами факультативного курсу виступає розвиток мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

Враховуючи результати дослідження, представлені у першому розділі даної роботи, в освітньо-професійній програмі компетентності фахівців сфери туризму та рекреації мають бути сформовані у двох формах: загальній та спеціальній. Такі компетентності спрямовані на вирішення складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у процесі провадження професійної діяльності, а також у навчальному процесі, внаслідок чого передбачено використання різноманітних методик роботи у сфері туризму і рекреації. У цьому зв'язку пропонуємо визначити перелік загальних та спеціальних компетентностей, які формуються у фахівців сфери туризму та рекреації в умовах вищого навчального закладу.

До загальних мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, що формуються у процесі вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», віднесено наступні: абстрактне мислення, проведення аналізу та можливості використання набутих знань у процесі практичної діяльності; розуміння предметної області та професійної діяльності; використання інформаційних та комунікаційних технологій; вивчення та оволодіння знаннями в умовах сучасного суспільства; пошук, обробка та проведення аналізу відомостей з різноманітних джерел; встановлення проблем та їх вирішення; ухвалення обґрунтованих рішень та здатність до колективної роботи; демонстрація навичок міжособистісної комунікації; мотивування індивідів для досягнення спільної мети; відповідальність та усвідомлення характеру своїх дій.

У свою чергу, до переліку бажаних сформованих спеціальних компетентностей нами віднесено наступні: проведення аналізу суспільних процесів

становлення та розвитку діяльності у сфері туризму та рекреації як одної із інтегрованої наукової галузі; оцінювання соціально-політичних процесів, що нерозривно пов'язані із розвитком сфери туризму та рекреації; проведення аналізу сформованої нормативної бази у сфері туризму та рекреації; розуміння організації та функціонування туристичної сфери, рекреаційної системи і відповідних інституцій; вивчення проблем розвитку галузі туризму та рекреації шляхом використання методик наукового дослідження; оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей і ресурсного забезпечення індивідів; розробка шляхів вирішення проблемних питань та визначення ефективних методик їх подолання; надання допомоги та підтримки окремим індивідам, враховуючи їх індивідуальні потреби, вікові характеристики, гендерні, етнічні та інші особливості; розробка і реалізація туристичних проектів та програм; використання методики менеджменту з метою організування професійної діяльності та провадження управління працівниками у досліджуваній сфері; дотримання принципів і стандартів етичного характеру у сфері туризму та рекреації; виявлення і залучення особистих, групових та громадських ресурсів у процесі роботи; генерування нових і креативних ідей у роботі фахівців сфери туризму та рекреації; оцінювання результатів і якості діяльності у галузі туризму та рекреації;

У зв'язку з вищевикладеним можливо стверджувати, що формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації має на меті не лише набуття ними знань, умінь та навичок, але й визначення мотивації обрання даного різновиду діяльності. У цьому зв'язку нами запропоновано реалізовувати наступні завдання: виявлення схильності та мотивації обрання спеціальності; сприяння професійній адаптації в умовах навчального процесу; стимулювання фахівців сфери туризму та рекреації та формування здатностей для практичної діяльності у майбутньому. Додатково нами запропоновано вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», який дозволить виробити загальні та спеціальні мовні компетентності, а також можливості практичного прояву на практиці. У цьому зв'язку існує потреба у визначенні додаткових шляхів формування мовних компетентностей, які можливо використовувати у процесі вивчення курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації».

3.3. Розробка авторської програми «Мовна підготовка фахівців»

На етапі практичного формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації існує потреба у розробці переліку відповідних компетенцій, які представлено нами у попередньому розділі даної роботи, а також їх прояв на практиці. Доцільно зауважити, що практична реалізація розробленої системи формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації має провадитися як у процесі аудиторного, так і позааудиторного навчання, що свідчить про органічне поєднання з освітнім процесом, охоплюючи усіх студентів відповідних груп. На кожному етапі запровадження запропонованого варіанту формування мовних компетентностей існує потреба у використанні різноманітних інноваційних технологій, а також традиційних методик реалізації зазначеного процесу.

Основну роль нами відведено саме запропонованому в попередньому підрозділі факультативному курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації». На нашу думку, використання такого факультативного курсу є базовим, професійно значущим формувальним заходом, своєрідною системою здійснення впливу на процеси формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, шляхом організації спеціальних умов у процесі навчальної діяльності.

Ключовою метою запропонованого факультативного курсу виступає забезпечення формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації шляхом мотивації та розробки спеціальних настанов у напрямку самостійного професійного розвитку, розробки і побудови індивідуальних напрямів формування, а також концепцій для забезпечення оволодіння знаннями, уміннями і навичками на протязі усієї професійної діяльності. На нашу думку, реалізація вищепредставлених заходів є можливою за допомогою використання механізму, запропонованого І. Сидорук, який передбачає наявність двох блоків: теоретичного і практичного [45, с. 50].

В межах теоретичного блоку існує можливість для формування у студентів мотивації на подальший професійний розвиток; розробки бажаного переліку мовних компетентностей; оволодіння знаннями стосовно характеристик, якими повинні оволодіти професійно компетентні фахівці сфери туризму та рекреації; сутність, особливості структурної побудови мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, а також визначення їх змістовних характеристик; методи діагностування окремих елементів та мовних компетентностей в цілому; напрями їх реалізації, поведінки у професійній галузі та здобуття власного професійного досвіду.

У свою чергу, у процесі застосування практичного блоку в освітньому процесі у фахівців сфери туризму та рекреації формуються уміння стосовно побудови власної траєкторії подальшого розвитку у контексті формування мовних компетентностей; діагностування рівня формування окремих елементів та мовних компетентностей у цілому; обрання власних індивідуальних засобів у процесі формування мовних компетентностей; демонстрація професійно відповідальної поведінки, володіючи здатністю до вибудовування взаємовідносин з іншими індивідами; передача професійного досвіду у формах, доступних для розуміння й усвідомлення; налагодження співпраці із окремими спеціалістами та інституціями; розробка і запровадження проектів, спрямованих на розвиток мовних компетентностей, на базі вищого навчального закладу тощо.

В межах запропонованого нами факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», існує можливість для оволодіння знаннями із наступних тем:

1. Загальна характеристика міжособистісної взаємодії.
2. Сутність міжособистісної взаємодії та її значення у професійній діяльності.
3. Основні вимоги до професійної підготовки фахівців сфери туризму та рекреації.
4. Ключові підходи до розуміння змісту та сутності категорії «мовна підготовка фахівців сфери туризму та рекреації».
5. Структурна побудова мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

6. Вплив освітнього середовища на формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

7. Забезпечення взаємодії між вищим навчальним закладом та окремими інституціями з питань формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

8. Інструменти та механізм формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

Враховуючи специфічні характеристики категорії «компетентність», її сутності та змістовної побудови, у процесі опрацювання теоретичного матеріалу запропонованого нами факультативного курсу, існує потреба у використанні теоретичних і практичних засад методики модифікованої таксономії, запропонованої Б. Блумом, що позитивно вплине на підвищення якості формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації. У відповідності до вказаної методики сформовано таксономію в трьох основних сферах: пізнавальна, афективна і психомоторна. Фактично таксономією виступає процес класифікації та систематизації певних об'єктів, що провадиться із урахуванням їх природної взаємодії, використовуючи при цьому категорії, розміщені у відповідній послідовності за критерієм зростання, тобто має місце ієрархічна побудова, за якої кожна із наступних категорій є більш складною за попередні [44, с. 24-25].

З метою визначення результативності оволодіння знаннями, уміння і навичками у досліджуваній сфері, можливо використати методик Б. Блума, яким запропоновано окремі дієслова в залежності від рівня їх складності, які пропонуємо проаналізувати більш детально. Так, у когнітивній або пізнавальній сфері науковцем представлено шість взаємопов'язаних рівнів складності, які розміщено у ієрархічній послідовності:

1. Знання, тобто здатність до запам'ятовування чи відтворення фактів (термінів, методик і процедур, основних понять, правил і принципів), без існування потреби у їх розумінні.

2. Розуміння, тобто здатність до усвідомлення та інтерпретації вивченого матеріалу. Тобто, індивід володіє уміннями стосовно пояснення фактів, правил,

принципів; перетворення словесного матеріалу в інші форми вираження; прогнозування майбутніх наслідків, що базується на підставі набутих знань.

3. Застосування, тобто можливість використовувати вивчений матеріал у різноманітних практичних ситуаціях, у тому числі й у процесі вирішення конкретних завдань.

4. Аналіз, тобто можливість розкласти отримані відомості на окремі елементи, усвідомлювати взаємозв'язок між ними та структурну організацію, визначати похибки чи помилки у процесі логічного міркування, розбіжності між явищами і кінцевим результатом, оцінювати рівень значимості отриманої інформації.

5. Синтез, тобто можливості до поєднання окремих елементів, формуючи єдине ціле, для якого будуть характерними нові системні властивості.

6. Оцінювання, тобто можливість надавати оцінки рівню важливості отриманих відомостей у процесі досягнення конкретної цілі.

Для кінцевого формулювання результативності освітнього процесу в когнітивній сфері науковцем запропоновано використовувати наступний набір дієслів, що характеризують рівень оволодіння студентом:

— знань: називати, упорядковувати, збирати, визначати, описувати, шукати, перевіряти, дублювати, помічати, складати перелік, повторювати, відтворювати, показувати, казати, встановлювати взаємозв'язок тощо;

— розуміння: класифікувати, виявляти асоціації, змінювати, прояснювати, перетворювати, будувати, описувати, обговорювати, виділяти, оцінювати, пояснювати, виражати, розширювати, ідентифікувати, ілюструвати, інтерпретувати, формулювати висновки, пояснювати відмінності, розпізнавати, передбачати, доповідати, обирати, переглядати, перекладати, знаходити рішення тощо;

— використання знань: застосовувати, змінювати, обчислювати, оцінювати, обирати, демонструвати, розробляти, виявляти, завершати, шукати, ілюструвати, модифікувати, організовувати, передбачати, готувати, планувати,

обирати, представляти (показувати), перетворювати, використовувати, окреслювати тощо;

— здатність до аналітичної діяльності: упорядковувати, аналізувати, здійснювати поділ на окремі елементи, обчислювати, порівнювати, класифікувати, поєднувати, протиставляти, критикувати, обговорювати, дискутувати, визначати, формулювати висновки, виводити, виділяти, розділяти, оцінювати, випробовувати, проводити експерименти, ілюструвати, досліджувати, співвіднести, тестувати тощо;

— можливість здійснювати синтез: аргументувати, упорядковувати, поєднувати, класифікувати, збирати, компліювати, проектувати, розробляти, пояснювати, встановлювати, формулювати, узагальнювати, інтегрувати, модифікувати, організовувати, планувати, пропонувати, реконструювати, встановлювати взаємозв'язок, робити підсумки тощо.

— можливість оцінювати знання: оцінювати, встановлювати, аргументувати, обирати, поєднувати, порівнювати, робити висновки, співставляти, критикувати, захищати, пояснювати, розсуджувати, виміряти, передбачати, рекомендувати, співвіднести, узагальнюючи, ухвалюючи тощо.

Активна сфера співвідноситься із емоційними компонентами навчального процесу, що включає в себе виявлення студентом бажання до отримання знань до інтеграції нових ідей, власних цінностей і відношення. Б. Блумом запропоновано наступну ієрархічно побудовану систему:

1. Отримання відомостей – відображено бажання та спрямування індивіда до отримання необхідних відомостей, наприклад, уважне слухання іншого суб'єкта, чутливе сприйняття проблем тощо.

2. Зворотний зв'язок – студент активно приймає участь у процесі навчання, наприклад, проявляє інтерес до дисципліни, висловлює власну позицію, готує презентації, приймає участь у дискусіях, має бажання до донесення власної позиції тощо.

3. Ціннісні орієнтації – спостерігається перехід від пасивного визнання існуючих цінностей до їх активного поширення.

4. Організація – має відношення до явищ і процесів, які виникають перед студентом у випадку необхідності поєднання різноманітних цінностей, вирощення конфліктів між ними, а також засвоєння певної системи.

5. Характеристика – в індивіда наявна сформована ціннісна система, якою визначено проходження окремих етапів поведінки.

З метою визначення рівня результативності освітнього процесу в афективній сфері Б. Блумом запропоновано використувувати наступний набір дієслів: провадити діяльність, надавати позитивну оцінку, дотримуватися, питати, сприймати, надавати допомогу, відповідати, намагатися, відмовлятися, викликати, закінчувати, взаємодіяти, поєднувати, застосовувати, захищати, проявляти, дискутувати, демонструвати, розділяти, обирати, проявляти ініціативу, запроваджувати, вміщувати, слідувати, слухати, виправдовувати, приймати участь, організовувати, реалізовувати на практиці, поширювати, засуджувати, питати, надавати звіти, вирішувати, підтримувати, оцінювати тощо.

І наостанок виокремлено психомоторну сферу, яка має відношення до фізичних здібностей, у тому числі й координування м'язової і розумової діяльності. Проте, дослідження даного питання має більш значний вплив на медичні, мистецькі та музичні сфери, а також інженерію, оскільки мова йде про дисципліни, які перебувають у тісному взаємозв'язку із лабораторними практиками [42].

На основі вищепредставленої методики Б. Блума та враховуючи вищепредставлені теми, які має бути розкрито у процесі викладання факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», нами розроблено перелік питань і завдань для фахівців сфери туризму та рекреації. Більш детально зазначений перелік розкрито Додатку 7.

Враховуючи ключові аспекти вищепредставленої методики, можливо умовно визначити наступні рівні формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації:

1. Низький або репродуктивний, на якому має місце формування перших двох рівнів процесу пізнання (знання та розуміння).

2. Середній або конструктивний - наявність чотирьох із шести рівнів (знання, розуміння, застосування та аналіз).

3. Високий або творчий, тобто наявність усіх шести компонентів (знання, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання і створення).

Використання представленої у даному підрозділі методики у процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації має забезпечувати вдосконаленню освітнього процесу в цілому та підвищення якості навчання. До того ж, існує можливість для чіткого формулювання навчальних цілей шляхом визначення переліку заходів, із одночасним оцінюванням отриманих результатів.

Під час занять у процесі вивчення факультативного курсу, ключову роль має бути відведено рефлексії, яка безпосередньо відноситься до оцінювання рівня успішності не лише особистісного чи навчального характеру, але й професійних, що досягається шляхом самостійного оцінювання та контролю знань. Самооцінка має стосуватися наступних аспектів: уміння досягати цілей, визначених педагогом; формулювання власних мікроцілей і настанов; виконання завдань навчально-професійного спрямування; визначення рівня оволодіння знаннями, здатності до групової роботи та міжособистісного спілкування; формування компетенцій у професійній сфері тощо.

У процесі викладання факультативного курсу мають здійснюватися діагностичні дослідження рівня формування різних компонентів мовних компетентностей самими фахівцями сфери туризму та рекреації, що забезпечується за допомогою відповідних діагностичних інструментів. Варто зауважити, що здійснення таких заходів вимагає значних затрат часу, що пов'язано із тим, що отримані відомості можуть виступати в якості підґрунтя для подальшого аналізу, основою для визначення перспектив розвитку мовних компетентностей.

До того ж, з метою спостереження та визначення динаміки формування окремих компонентів мовних компетентностей, фахівці сфери туризму та рекреації мають самостійно здійснювати фіксацію результатів діагностування, що можливо використати в якості основи для визначення рівня сформованості таких навичок. З метою здійснення впливу та підтримки внутрішньої мотивації студентів,

із одночасним стимулюванням рефлексії, можливо використати метод побудови ментальних карт. У процесі проведення практичної форми занять чи самостійної роботи, фахівців сфери туризму та рекреації мають використовуватися інформаційно-комунікативні технології. У цілому варто зауважити, що викладання факультативного курсу сприяє формуванню сукупності знань, умінь і навичок, реалізовувати набуті мовні компетентності у практичній діяльності, отримуючи досвід їх застосування у різноманітних заходах.

У процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, останні можуть приймати участь у різноманітних освітніх та практичних програмах. Доцільним є використання соціального партнерства з різноманітними інституціями у сфері туризму і рекреації, що провадиться на основі спеціально укладеного договору про співпрацю. Така соціальна інституція може виступати також в якості бази для проходження практики, центру самостійної освіти, за умови її відповідності наступним критеріям: відповідність напряму підготовки; керівництво такого закладу надає майбутнім випускникам можливість для ознайомлення із специфікою їх діяльності; високі показники рівня технічного, технологічного, культурного та організаційного розвитку; сприяння у наданні бази для провадження неформальної форми навчання, зокрема, інформації стосовно діяльності закладу; забезпечення можливості для поетапного проходження практики, дотримуючись покрокових рекомендацій з питань формування мовних компетентностей; можливість надання бази для проходження бази декільком майбутнім фахівцям одночасно, що сприяє розвитку навичок колективної роботи; наявність кваліфікованих кадрів, які виступають в ролі прикладу на етапі формування мовних компетентностей; підтримка постійного контакту із вищим навчальним закладом тощо.

Основними напрямками співпраці між навчальним закладом та соціальними інституціями виступають наступні: прийняття участі фахівців сфери туризму та рекреації у процесі формування і реалізації державної політики у сфері туризму та рекреації; практична реалізація соціально значимих програм, проектів, акцій; можливість залучення фахівців сфери туризму та рекреації до освітніх проектів, програм, тренінгів, у тому числі й у волонтерській діяльності; поширення

інформації про відповідні заходи серед молоді; можливість отримання практичного досвіду майбутніми фахівцями; можливість подальшого працевлаштування тощо. Прийняття участі фахівців сфери туризму та рекреації у подібних заходах сприятиме формування наступних елементів мовних компетентностей:

— оволодіння загальними правилами поведінки інших індивідів, невербальними засобами спілкування, розуміння функцій та різноманітних форм взаємодії, невербальних комунікаційних форм та підвищення ефективності такого спілкування;

— розуміння різновидів, сутності та причин виникнення конфліктних ситуацій, особистісні аспекти їх виникнення, позитивні та негативні функції суспільних конфліктів, специфіки поведінки людини та її зміни в умовах конфлікту, застосування профілактичних заходів у подібних ситуаціях, можливостей управління діями індивіда з метою недопущення проявів конфлікту;

— оволодіння методиками і правилами переконання співрозмовників тощо.

З метою реалізації усіх вищепредставлених кроків існує потреба у використанні наступних методик:

1. Визначення проблем учасників, проведення їх аналізу і дослідження за допомогою використання схематичних карт, розробка кінцевих цілей та шляхи розв'язання можливих проблем. Додатково здійснюється перетворення виявлених проблем на бажану мету, яка виступала основою соціальних дій.

2. Заохочення індивідів до усвідомлення сутності власних припущень, які приймаються за основу при формуванні власної повсякденної поведінки, зокрема, при обговоренні питань і розробки планів проєктів. Здійснюється обговорення певних тверджень, у якому чітко відображено бажання окремих верств населення. Має місце розподіл усіх учасників на окремі групи, в межах яких проводиться визначення припущення, на яких ґрунтуються їх твердження, альтернативні варіації та механізми отримання необхідних відомостей для подальшого розуміння ступеня їх відповідності реальним обставинам.

3. Залучення до обговорення нових учасників, що провадиться у формі діалогу, формуючи реальні засади розвитку групового інтелекту. Даний процес взаємодії є достатньо простим, забезпечуючи обмін позиціями, ідеями і практичним досвідом, одночасно організовуючи обговорення і неформальні дискусії. В даному випадку має місце залучення до спілкування усіх учасників заходу, що забезпечується за допомогою створення комфортної відкритої атмосфери, відчуття невимушеності та психологічного комфорту, чому сприяє рівність між усіма індивідами. Зазначена методика здатна сприяти заохоченню до вислуховування співбесідника та висловлювання власної думки, використовуючи ефективні методи спілкування, відокремлення деталей та чіткого формулювання ідей, закріплення пріоритетних напрямів роботи.

4. Формування ідей з метою розробки заходів реалізації соціальних дій. Учасники заходу поділяються на окремі рівні групи, якими визначається один напрям роботи, що обговорюються із усіма іншими учасниками, наприкінці систематизуючи та обмірковуючи отриману інформацію.

5. Методика генерації ідей з метою розробки заходів соціальних дій. В даному випадку прийнято використовувати матеріали творчої діяльності та драматизації, за допомогою яких існує можливість для ілюстрування ситуацій «до» і «після».

6. Методика оцінювання реалістичності ідей у випадку запровадження професійної дії.

7. Використання інструментів поширення інформації, консультування та залучення до участі. Мають місце міркування стосовно кола осіб, яких безпосередньо стосується відповідна соціальна дія, процес їх інформування, проведення консультацій та можливість залучення. Подібні обговорення та їх результати можуть у подальшому виступати в якості основи для планування авторських соціальних дій.

8. Складання графіку, визначення попередніх термінів, визначення попередніх термінів, відповідальних осіб та процедур реалізації авторських проектів.

9. Можливість виникнення ризикових ситуацій, що попередньо визначається фахівцями у сфері туризму і рекреації та розробляються заходи їх усунення [2].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що впровадження усіх вищепредставлених заходів та програм має сприяти підвищенню якості підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, формування їх мовних компетентностей, забезпечення професійного захисту, забезпечення і обслуговування громадян шляхом взаємодії між неформальною та формальною формами освітнього процесу. Це забезпечує поширення практики соціального партнерства і взаємодії між вищими навчальними закладами та соціальними інституціями, а також популяризацію самоосвіти у студентів у контексті формування мовних компетентностей.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можливо сформулювати наступні висновки.

1. Під процесом формування компетентностей потрібно розуміти ефективну процедуру розвитку та самостійного отримання знань індивідом, оволодіння професійно орієнтованими напрямками майбутньої діяльності, розуміння значення роботи у світі з метою повноцінної реалізації як професіонала. Показники ефективності розвитку компетентностей перебувають у залежності від наступних чинників: психологічна відповідність та готовність до професійної діяльності, існування бажання до провадження діяльності у відповідній сфері, особливостей освітнього процесів у навчанні тощо. Мовна компетентність не лише є важливою складовою професійної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації, але і стає ключовим фактором успішної кар'єри в цій галузі. Вона сприяє підвищенню ефективності роботи, розвитку міжнародних зв'язків та підвищенню конкурентоспроможності на ринку, роблячи фахівців готовими до викликів та можливостей, що пропонує глобальна сфера туризму та рекреації.

2. Існування таких елементів мовленнєвої іншомовної компетенції як мотиваційно-ціннісні, когнітивно-діяльнісні та особистісно-рефлексивні, виступає в якості ключової умови становлення та розвитку фахівців у сфері туризму та рекреації. З метою ефективного формування усіх складових елементів мовленнєвої компетентності, важливу роль відіграє орієнтування на закономірності, правила, принципи засвоєння теоретичних знань, аспекти організації знань у мисленні та пам'яті людини, застосування методів та прийомів розвитку пізнавальних здібностей фахівців у досліджуваній сфері.

3. На основі інтеграції основних підходів до розвитку особистості було визначено, що особистісно-компетентнісний підхід є основою розвитку мовних компетентностей фахівців у сфері туризму та рекреації. До того ж, на сьогоднішній день у науковій літературі сформовано різноманітні підходи до розуміння сутності та різновидів мовних компетенцій у фахівців туристичної та рекреаційної сфер. При цьому, спільною рисою більшості наукових розробок у

досліджуваній сфері виступає переважання комунікативного, діяльнісного, гуманістичного, особистісно спрямованого, системного та аксіологічного підходів до їх формування.

4. Мовні компетентності є динамічним та поліаспектним явищем, яке формується і розвивається на протязі усього періоду професійної діяльності суб'єкта, перебуває у прямій залежності від сфери діяльності, специфіки середовища, особистості, його індивідуальних характеристик (віку, оволодіння знаннями, професійний досвід, місце у професійному середовищі тощо), а також позиціями науковців стосовно трактування таких категорій як «компетентність», «компетенція» та «мовна підготовка». У цілому встановлено, що спостерігаються різноманітні варіації до визначення структурно-компонентних характерних елементів мовної підготовки. Найбільш поширеною визнається позиція, у відповідності до якої до структури мовних компетентностей віднесено автономні елементи мотиваційного, когнітивного, ціннісного, рефлексивного, діяльнісного, поведінкового, соціального, особистісного, емоційного та комунікативного характеру.

5. З метою визначення рівня сформованості мовних компетентностей представлено інтегровану структуру із виокремленням складових елементів і показників. Для проведення оцінки рівня формування окремих критеріїв мовних компетентностей визначено та розкрито сутність окремих її рівнів, якими є наступні: низький або репродуктивний, середній або конструктивний, високий або творчий. Детальне вивчення основних інструментів проведення оцінювання рівня сформованості мовних компетентностей сприятиме більш змістовному розкриттю і розумінню змісту досліджуваних категорій та встановленню взаємозв'язків між окремими критеріями та системою показників у цілому; встановити тенденції для подальшого формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.

6. У процесі проведення емпіричного дослідження було використано спеціальні методики визначення рівня мовних компетентностей, якими є: анкета «Мотиви оволодіння мовними компетентностями», тест В. Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні» та опитувальний листок М. Форверга на

контактність, кожен з яких спрямований на різні компоненти мовної компетентності. Встановлено притаманність низьких та середніх показників розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей, для більшості фахівців сфери туризму та рекреації. Це зумовлює потребу в організації додаткових заходів та тренінгів, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки фахівців у досліджуваній сфері, оскільки саме вони відіграють ключову роль для успішного провадження професійної діяльності.

7. Специфіка освітнього процесу, зокрема у вищих навчальних закладах зі спеціальності 242 «Туризм» галузі знань 24 «Сфера обслуговування», потребує активного розвитку критичного мислення студентів, використовуючи при цьому специфічний інструментарій. Це свідчить про те, що мисленнєві процеси формуються на основі принципів системності та послідовності, переходячи від нижчого рівня до вищого, тобто від простого запам'ятовування інформації до вивчення конкретних фактів чи явищ понять, термінології, їх обґрунтування, а потім – аналізу, синтезу, оцінювання та вирішення проблем. Практичне опанування навичками критичного мислення вимагає постійного застосування, враховуючи вікові особливості та матеріал, що вивчається на заняттях.

8. Формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації має на меті не лише набуття ними знань, умінь та навичок, але й визначення мотивації обрання даного різновиду діяльності. У цьому зв'язку нами запропоновано реалізовувати наступні завдання: виявлення схильності та мотивації обрання спеціальності; сприяння професійній адаптації в умовах навчального процесу; стимулювання фахівців сфери туризму та рекреації та формування здатностей для практичної діяльності у майбутньому. Додатково нами запропоновано вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», який дозволить виробити загальні та спеціальні мовні компетентності, а також можливості практичного прояву на практиці. У цьому зв'язку існує потреба у визначенні додаткових шляхів формування мовних компетентностей, які можливо використовувати у процесі вивчення курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації».

9. Запровадження запропонованих нами заходів та програм має сприяти підвищенню якості підготовки фахівців сфери туризму та рекреації, формування їх мовних компетентностей, забезпечення професійного захисту, забезпечення і обслуговування громадян шляхом взаємодії між неформальною та формальною формами освітнього процесу. Це забезпечує поширення практики соціального партнерства і взаємодії між вищими навчальними закладами та соціальними інституціями, а також популяризацію самоосвіти у студентів у контексті формування мовних компетентностей.

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота присвячена дослідженню мовної підготовки фахівців у сфері туризму та рекреації. Сфера туризму є однією з найбільш динамічних галузей економіки, що вимагає високого рівня комунікативної компетентності та міжкультурної обізнаності від фахівців, які працюють з міжнародними клієнтами. Метою дослідження є аналіз та вдосконалення мовної підготовки спеціалістів у цій галузі, що дозволить покращити якість обслуговування і сприятиме розвитку галузі.

Ключеві слова: туризм, мовна компетентність, якість обслуговування, ідентифікація, фахівець, комунікація.

The master's thesis is devoted to the study of language training of specialists in the field of tourism and recreation. The field of tourism is one of the most dynamic branches of the economy, which requires a high level of communicative competence and intercultural awareness from specialists who work with international clients. The purpose of the study is to analyze and improve the language training of specialists in this field, which will improve the quality of service and contribute to the development of the field.

Key words: tourism, language competence, quality of service, individual, specialist, communication.

У роботі визначено основні мовні компетенції, необхідні для успішної професійної діяльності в туристичній та рекреаційній сферах, зокрема такі як володіння професійною лексикою, навички усного та письмового спілкування, розуміння культурних відмінностей.

Результати дослідження свідчать, що для ефективного виконання професійних обов'язків фахівці у сфері туризму повинні володіти високим рівнем англійської мови як основного інструменту міжнародного спілкування. У дослідженні пропонується низка рекомендацій щодо вдосконалення мовної підготовки студентів туристичних спеціальностей, включаючи інтеграцію практичних занять, використання аутентичних матеріалів та запровадження курсів з міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова Д., Кулінка Ю. Теоретичний аспект формування мовної та мовленнєвої компетентностей фахівців сфери обслуговування. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 16. 2021. С. 184-194.
2. Активні громадяни: посібник фасилітатора. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj38vdo7TuAhXPIIsKHe8NDIUQFjAAegQIAhAC&url=https%3A%2F%2Fwww.britishcouncil.org.ua%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fac_toolkit_19th_aug_2014_final_version_ukr_2015_2.pdf&usg=AOvVaw2hw1ayyw9pGHr4KkXsorhY. (дата звернення: 12.09.2024).
3. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 248 с.
4. Богущ А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богущ. Київ: ІЗМН, 1997. 112 с.
5. Богущ А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.
6. Бойко О.М. Професійна підготовка фахівців із соціальної роботи третього рівня вищої освіти у Великій Британії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2017. 262 с.
7. Боса В.П. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: дис. ... канд. педаг. Наук: 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2018. 283 с.
8. Боса В.П. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 160 с.
9. Варецька О.В. Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2015. 630 с.

10. Василюк Т.Г. Дидактичні засади формування соціальної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі навчання гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2017. 20 с.

11. Вовчаста Н.Я., Шелюх О.М. Мовна підготовка за фаховим спрямуванням – важливий складник професійної компетентності фахівця у військово-технічній галузі. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*. № 4. 2020. С. 21-23.

12. Горохова Т.О. Граматична компетенція як складова професіограми студента-філолога. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GL.pdf. (дата звернення: 15.08.2024).

13. Грибанова О.Є. Формування соціальної компетентності майбутніх економістів у професії професійної підготовки в коледжі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. 281 с.

14. Гужвинський В. В. Підготовка спеціалістів сфери туризму до здійснення комунікативної діяльності на туристській фірмі. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2009. № 10 (173). С. 61–66.

15. Дударьов В.В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Соціологія*. 2020. № 4. С. 27-32.

16. Жукова О.А. Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09. Тернопіль: Тернопіл. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя, 2019. 554 с.

17. КОМПАС: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>. (дата звернення: 12.08.2024).

18. Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія». URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads>. (дата звернення: 12.08.2024).

19. Кубіцький С.О. Професійна підготовка та професійні характеристики соціальних працівників у Республіці Польща на тлі європейського досвіду. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1898/1981>. (дата звернення: 06.08.2024).
20. Кулікова А.Є. Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю у вищих навчальних закладах Швеції: автореф. ... канд. пед. наук. Луганськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. 2009. 22 с.
21. Куликовська Н.Б. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів у процесі навчання у вищому навчальному закладі I-II рівня (на прикладі Чернівецького політехнічного коледжу). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/26.pdf. (дата звернення: 12.08.2024).
22. Лісовець О.В. Теорія та практика формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Донбас. Держ. Пед. ун-т. Слов'янськ, 2019. 585 с.
23. Лозовецька В.Т. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах: монографія. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. 2015. 279 с.
24. Луцан Н.І., Сащенко Є.С. Формування мовленнєвої компетентності фахівців сфери обслуговування. Інноваційна педагогіка. Вип. 65. 2023. С. 79-81.
25. Мельник С.В., Матросов В.Д., Сташкін Т.О., Косухіна Т.В. Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів за компетентісним підходом. Луганськ: ДУ НДІ соціально-трудових відносин. 2012. 55 с.
26. Мірошник І.В. Методика формування англомовної граматичної компетенції в учнів початкової загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. 2013. 439 с.
27. Мірошник І.В. Методичні рекомендації щодо формування англомовної граматичної компетентності учнів початкової загальноосвітньої школи. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/937/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B5>

%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20.pdf. (дата звернення: 16.09.2024).

28. Нечипоренко В.В. Теоретичні і методичні засади навчально-реабілітаційної діяльності спеціального закладу як відкритої соціально-освітньої системи: автореф. Дис. ... докт. Пед. наук: 13.00.03. – Корекційна підготовка. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31620>. (дата звернення: 15.08.2024).

29. Нечепоренко Л.С. Педагогическая система совершенствования процесса формирования будущего учителя в университете: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Харьков. гос. ун-т. Харьков, 1991. 51 с.

30. Опитувальний листок М. Форверга на контактність. URL: <http://um.co.ua/2/2-8/2-83232.html>. (дата звернення: 12.09.2024).

31. Полонська Т.К. Інтегровані змістовні лінії та ключові компетентності в навчанні іноземних мов учнів гімназії: кореляція чи дублювання. *Perspective Directions of Science and Practice*. № 3. 2020. С. 34-37.

32. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. № 3. 2018. С. 89-98.

33. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*. № 3. 2019. С. 50-58.

34. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова

Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 15.08.2024).

35. Павленко В.С. Особливості підготовки та працевлаштування фахівців туристичної індустрії. Інфраструктура ринку. Вип. 49. 2020. С. 247-250.

36. Параніч В.П. Психолого-педагогічні умови професійного становлення молодого спеціаліста: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 1997. 150 с.

37. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 Туризм для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 209 від 21.02.2022 року. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/02/21/242-Turyzm-mahistr-21.02.22-1.pdf>. (дата звернення: 05.09.2024).

38. Прокопенко О.А. Я-концепція як чинник розвитку професіоналізму вчителів закладів загальної середньої освіти: дис. ... докт. філос.: 053 – психологія. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2023. 263 с.

39. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників у системі освіти дорослих: збірник методик і тестових діагностичних завдань / укладачі М.І. Скрипник, Я.Л. Швень. Київ: ЦППО, 2017. 105 с.

40. Професійне самовизначення учня у контексті профільної та допрофільної освіти (для практичних психологів та соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів): методичні рекомендації. Львів: вид-во НМЦО, 2010. 204 с.

41. Різак І.М. Система соціальної роботи з дітьми із функціональними обмеженнями у Великій Британії: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2021. 22 с.

42. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети». 2014. 120 с.

43. Савенкова Л.О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 1998. 32 с.
44. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.
45. Сидорук І.І. Застосування модифікованої таксономії Блума у формуванні когнітивної підструктури соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. Молодий вчений. 2020. № 7. С. 48-52.
46. Сидорук І.І. Особистісно-рефлексивний компонент соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників: характеристика сформованості. Освітній простір України. 2019. № 19. С. 271-278.
47. Сидорук І.І. Теорія і методика формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки: дисертація ... докт. педаг. наук: 13.00.05 - соціальна педагогіка. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки; Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. 2021. 699 с.
48. Скірко Р.Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: автореф. Дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.
49. Скибун Н.Д. Формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю: дис. ... канд.. пед.. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2016. 204 с.
50. Субіна О.О. Формування соціальної компетентності майбутніх викладачів гуманітарних спеціальностей в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. 2015. 248 с.
51. Тест Дж. Голландка для визначення професійних типів особистості. URL: https://proforientator.info/?page_id=6016. (дата звернення: 20.09.2024).
52. Швед М.С., Дужа-Задорожна М.П. Формування професійних

компетенцій майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини. Педагогічна освіта: теорія та практика. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. пр. /Редкол.: Бех І.Д., Огнев'юк В.О., Кононко О.Л. Київ: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2009. № 11 (спецвип., ч. 2). 212 с.

53. Школяр Л.В. Соціально-педагогічна робота з дитячими громадськими об'єднаннями у Франції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ: Національна академія педагогічних наук України. 2016. 269 с.

54. Шпичко І.О. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2016. 289 с.

55. Crown. Building social competency. URL: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&ei=_3LRXIy8E6WQmwWp-onlBA&q=%282012%29+Building+social+competency&oq=%282012%29+Building+social+competency&gs_l=psy-ab.3...22253.22253..22638...0.0..0.99.99.1.....0....1..gws-wiz.yX1s0g0ZI5M. (дата звернення: 17.08.2024).

56. Doyle W. Ecological approaches to classroom management. In C.M. Evertson & C.S. Weinstein (Eds.). Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues (2nd ed.). New York^ Routledge. P. 97-126.

57. Gedviliene G., Gerviene S., Pasvenskiene A., Ziziene S. The social competence concept development in higher education. European Scientific Journal. 2014. № 28. P. 36-49.

58. Lundh T. Utmanande bildningssyn. Mönster i motståndet mot Ellen Keys och Honorine Hermelins pedagogiska tänkesätt. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:305396/FULLTEXT01.pdf>. (дата звернення: 05.08.2024).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Анкета «Мотиви оволодіння мовленнєвою компетентністю»

1. Якщо я володітиму мовленнєвою компетентністю, я зможу стати успішним оратором та впливати на оточення.
2. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе ефективніше виконувати фахові завдання.
3. Я відчуваю інтерес до процесу формування високого рівня мовленнєвої компетентності та його очікуваних результатів.
4. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені бути конкурентно спроможним фахівцем і отримувати вищу заробітну плату.
5. Мені цікаві інноваційні інтерактивні методи навчання для формування високого рівня мовленнєвої компетентності.
6. Високий рівень мовленнєвої компетентності дозволить мені ефективніше впливати на людей, швидше переконувати їх.
7. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені отримати визнання, зайняти гідне положення у суспільстві.
8. Високий рівень мовленнєвої компетентності допоможе мені впливати на комунікативні процеси та спрямовувати їх у бажаному для мене напрямку.
9. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою мого особистісного та професійного самовдосконалення.
10. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою цінності та вагомості мене як фахівця.
11. Формування високого рівня мовленнєвої компетентності є необхідною умовою ефективного педагогічного спілкування.

Додаток 2

Результати дослідження мотиваційно-ціннісного компонента мовної компетентності

Респондент	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Рівень мотиваційно-ціннісного компонента
1	В	Б	А	Б	Б	В	В	В	В	А	В	НВ
2	Б	А	Б	В	В	В	Б	А	А	В	В	НВ
3	В	В	А	Б	Б	А	А	Б	В	Б	Б	3
4	В	Б	В	Б	Б	В	А	В	Б	В	Б	3+НВ
5	В	Б	А	Б	В	В	В	В	Б	Б	В	НВ
6	А	А	В	А	А	В	В	А	В	В	А	В
7	В	А	В	В	А	А	А	В	А	А	А	В
8	В	Б	Б	Б	В	А	А	А	А	В	В	В+НВ
9	А	А	В	В	А	В	А	В	А	В	А	В
10	Б	Б	В	В	В	А	В	А	А	В	А	НВ
11	А	Б	В	В	А	Б	Б	В	В	Б	В	НВ
12	В	Б	Б	А	А	Б	Б	Б	В	Б	В	3
13	Б	А	Б	В	А	В	В	А	Б	Б	В	3+НВ
14	Б	Б	В	В	В	А	Б	А	Б	В	Б	3
15	В	В	А	А	А	А	В	Б	Б	В	Б	В+НВ
16	Б	В	А	А	В	Б	Б	Б	А	В	Б	3
17	В	А	А	В	В	А	Б	В	В	Б	А	НВ
18	А	Б	А	В	В	В	Б	В	Б	Б	В	НВ
19	Б	Б	А	Б	В	В	А	А	Б	А	В	В+3
20	А	А	В	А	В	А	А	В	А	В	А	В
21	В	А	А	А	В	А	А	А	В	В	А	В
22	А	А	В	В	А	А	А	В	В	В	А	В
23	Б	А	Б	Б	В	В	А	А	В	В	Б	НВ
24	В	В	Б	А	Б	Б	В	В	В	В	Б	НВ
25	А	А	В	А	В	В	А	В	В	А	А	В
26	В	Б	Б	В	В	В	А	Б	В	В	А	НВ
27	Б	В	В	А	В	А	В	В	Б	Б	В	НВ
28	В	В	А	Б	В	Б	В	А	В	Б	А	НВ
29	Б	А	А	А	В	В	В	В	А	Б	А	В
30	В	Б	Б	А	А	А	А	Б	Б	А	В	В

31	A	Б	В	В	В	A	Б	Б	В	В	A	HB
32	Б	В	В	В	В	A	A	Б	A	В	В	HB
33	В	В	Б	A	A	В	В	В	Б	В	В	HB
34	Б	Б	В	A	A	В	В	В	Б	В	A	HB
35	В	В	A	A	В	A	В	Б	В	В	A	HB
36	Б	A	Б	Б	В	В	В	Б	Б	В	A	3
37	A	В	A	A	A	В	В	A	A	A	A	В
38	Б	В	В	A	A	A	Б	A	Б	Б	В	В+H3
39	В	В	A	A	A	A	В	Б	Б	A	A	В
40	A	A	В	A	В	В	A	A	A	A	A	В

Додаток 3

Тест «Мовні бар'єри при спілкуванні» (В. Макліні)

1. Коли ви щось розповідаєте, чи стежите ви уважно за тим, щоб слухачі правильно вас зрозуміли?
2. Чи підбираєте ви слова, відповідні рівню підготовки слухачів?
3. Чи обмірковуєте ви вказівки, перш ніж їх висловити? 4. Чи віддаєте ви розпорядження у досить короткій формі?
5. Якщо підлеглий не задає питань після того, як ви висловили нову думку, чи вважаєте ви, що він її зрозумів?
6. Чи чітко ви висловлюєтеся?
7. Чи пов'язуєте ви свої думки, перш ніж їх висловити, щоб не говорити незв'язно?
8. Чи заохочуєте ви запитання?
9. Чи припускаєте ви, що знаєте думки оточуючих, або задаєте запитання, щоб з'ясувати їх?
10. Чи розрізняєте ви факти і думки?
11. Чи підсилюєте ви конфронтацію, суперечачи аргументам співрозмовника?
12. Чи намагаєтесь ви досягти мети, щоб ваші партнери в усьому з вами погоджувалися?
13. Чи використовуєте ви професійний жаргон, незрозумілий слухачеві?
14. Чи говорите ви зрозуміло, точно, ввічливо?
15. Чи стежите ви за тим, яке враження справляють ваші слова на слухача, чи уважний він?
16. Чи робите ви навмисні паузи у своїй промові для того, щоб зібратися з думками, звернути увагу на слухачів?

Результати опитування за тестом «Мовні бар'єри при спілкуванні» (В. Макліні)

Респондент	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Рівень мовних бар'єрів	Показник мовних компетентностей
1	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	В	Н
2	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	С	С
3	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Н	В
4	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Н	В
5	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	В	Н
6	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Н	В
7	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	В	Н
8	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Н	В
9	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	В	Н
10	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Н	В
11	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	В	Н
12	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	С	С
13	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Н	В
14	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	С	С
15	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Н	В
16	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так	Ні	В	Н
17	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	В	Н
18	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Н	В
19	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	С	С
20	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	В	Н
21	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Так	Ні	Ні	С	С

22	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Н	В
23	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	В	Н
24	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	С	С
25	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Н	В
26	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	С	С
27	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	С	С
28	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Н	В
29	Так	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Н	В
30	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	В	Н
31	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	В	Н
32	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Н	В
33	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Так	В	Н
34	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	В	Н
35	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	С	С
36	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	В	Н
37	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	В	Н
38	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Так	Ні	Ні	Так	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	Н	В
39	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Так	В	Н
40	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	В	Н

Опитувальний листок М. Форверга на контактність

1. *Емпатія*. Я бачу світ очима інших. Я розумію іншого і можу відчувати себе «в його шкірі». Я розумію всі настрої, які йдуть від співрозмовника, і відповідаю на них.

2. *Теплота, повага*. Я всіма різними засобами виявляю (хоча і не завжди обов'язково відчуваю), що я сприймаю іншого; я розумію те, що роблять інші, хоча не завжди і не в усьому згоден з ними. Я людина, яка активно підтримує інших.

3. *Відвертість, щирість*. Я більш відвертий, ніж фальшивий, у своїй взаємодії з іншими. Я не ховаюсь за ролями і «фасадами», інші знають, «на чому я стою». Я залишаюся сам собою у спілкуванні з іншими.

4. *Конкретність*. Не можу сказати, що я невизначений, коли говорю з іншими. Я не промовляю загальних фраз, не ходжу навколо, керуюся конкретним досвідом і поведінкою, коли говорю. Я намагаюся говорити ясно, чітко, точно.

5. *Ініціативність*. У взаєминах з іншими я скоріше дію, ніж реауюю. Я вступаю в контакт, не чекаючи, коли вступлять у контакт зі мною. Я спонтанний. Я виявляю ініціативу завжди щодо людей.

6. *Безпосередність*. Я дію відкрито і прямо у стосунках з людьми, що мене оточують, не роздумуючи про те, як буду виглядати.

Додаток 6

**Результати тестування за опитувальним листком М. Форверга на
контактність**

Респондент/Питання	Емпатія	Теплота, повага	Відвертість, щирість	Конкретність	Ініціативність	Безпосередність	Середні показники
1	2	5	2	2	5	8	4
2	3	3	2	5	3	6	3,666666667
3	3	7	3	4	1	3	3,5
4	6	4	4	4	9	3	5
5	9	4	1	7	6	3	5
6	7	2	5	9	8	9	6,666666667
7	7	6	6	1	3	2	4,166666667
8	3	9	4	6	2	3	4,5
9	5	7	5	6	7	4	5,666666667
10	5	6	9	6	9	6	6,833333333
11	4	5	7	4	7	5	5,333333333
12	5	5	3	1	7	2	3,833333333
13	5	2	6	5	6	8	5,333333333
14	7	2	7	1	5	3	4,166666667
15	1	1	3	5	1	9	3,333333333
16	9	7	2	2	2	7	4,833333333
17	2	3	9	1	3	5	3,833333333
18	6	7	7	3	4	4	5,166666667
19	7	3	4	5	4	6	4,833333333
20	4	2	4	4	1	7	3,666666667
21	5	9	5	9	5	3	6
22	7	8	5	6	5	2	5,5
23	7	3	2	5	9	7	5,5
24	7	5	2	1	6	3	4
25	2	3	6	3	2	1	2,833333333
26	7	6	8	6	7	9	7,166666667
27	9	6	5	4	4	4	5,333333333
28	3	3	6	7	3	7	4,833333333
29	9	7	3	4	2	4	4,833333333

30	5	2	4	7	2	3	3,8333333333
31	5	2	5	9	3	9	5,5
32	7	7	6	4	7	5	6
33	5	7	2	7	3	5	4,8333333333
34	7	3	1	5	7	7	5
35	4	7	5	5	4	6	5,1666666667
36	5	9	3	2	9	2	5
37	3	6	9	3	3	2	4,3333333333
38	9	4	6	8	5	7	6,5
39	4	6	2	4	3	1	3,3333333333
40	7	6	7	7	5	6	6,3333333333

Додаток 7

Питання і завдання для фахівців сфери туризму та рекреації у процесі вивчення факультативного курсу «Мовна компетентність фахівців сфери туризму та рекреації», розроблені на основі методики модифікованої таксономії Б. Блума

Рівень процесу пізнання	Запитання і завдання для фахівців сфери туризму та рекреації
Пам'ятати і знати	<p>Визначте ключові сфери, у яких відображено вимоги до професійно компетентного спеціаліста та його навчання.</p> <p>Охарактеризувати такі категорії як «компетентність», «професійна компетентність».</p> <p>Назвіть імена вчених, якими проводилися дослідження мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте показники, які є ключовими у процесі оцінювання мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Проаналізуйте категорію «освітнє середовище вищого навчального закладу».</p> <p>Визначте перелік туристичних організацій та рекреаційних територій у конкретному регіоні.</p> <p>Охарактеризуйте будь-яку з інноваційних методик у процесі отримання вищої освіти.</p> <p>Визначте найбільш ефективні методики формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>
Розуміти	<p>Розмежуйте між собою категорії формальної, неформальної та інформальної освіти.</p> <p>Здійсніть ідентифікацію учасників та визначте напрями фахової підготовки працівників сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте відмінності між категоріями «компетентність» і «компетенція».</p> <p>Охарактеризуйте відмінні риси зовнішньої і внутрішньої мотивації.</p> <p>В чому полягає розбіжність між категоріями «мобільність» та «активність»?</p> <p>Розкрийте значення мотивації у процесі професійного розвитку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначіть ключові завдання та роль наставника у процесі формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>
Використовувати (застосовувати)	<p>Визначіть перелік змін, які здійснюють вплив на професійну підготовку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Оберіть тест (на власний розсуд), за результатами якого визначте рівень сформованості власної мовної компетентностей, окремих її складових елементів.</p> <p>Здійсніть розробку плану заходів, які можливо запровадити на практиці у процесі провадження, наприклад, волонтерської діяльності.</p> <p>Визначте перелік проблемних питань, вирішення яких потребує надання практичної допомоги наставника.</p>
Аналізувати	<p>Підготуйте есе за темою: «Яким чином самостійна освіта і розвиток впливають на фаховий розвиток і формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації?».</p> <p>Проведіть аналіз та порівняйте визначення категорії «мовні</p>

	<p>компетентності фахівців сфери туризму та рекреації», що представлені у науковій літературі.</p> <p>Проведіть аналіз існуючих моделей мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації. Визначте найбільш сприятливу модель та обґрунтуйте свою позицію.</p> <p>Проведіть аналіз останніх наукових розробок за темою лекції, визначте існуючі проблеми та шляхи їх вирішення.</p>
Оцінювати	<p>Проведіть оцінювання значення мовних компетентностей у власному професійному становленні й розвитку.</p> <p>Здійсніть порівняльний аналіз використання формальної, неформальної та інформальної освітніх форм у процесі професійного становлення і розвитку фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Проведіть оцінювання можливостей університетського самоурядування при формуванні мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Визначте позитивні характеристики взаємодії між вищим навчальним закладом та різноманітними інституціями й організаціями у сфері туризму та рекреації.</p>
Створювати	<p>Підготуйте доповідь на тему: «Роль наставника у процесі професійного становлення і розвитку фахівців сфери туризму та рекреації».</p> <p>Підготуйте план розвитку власних мовних компетентностей.</p> <p>Запропонуйте власний підхід до розуміння «мовні компетентності фахівців сфери туризму та рекреації».</p> <p>Підготуйте план заходу, спрямованого на розвиток мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації, визначіть позитивні та негативні аспекти запропонованого плану та можливі шляхи вдосконалення.</p> <p>Оберіть будь-яку державну або приватну організацію та розробіть стратегію співпраці у сфері формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Здійсніть розробку опитувальних та проведіть дослідження рівня сформованості мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Підготовте проект лекційного чи практичного заняття з метою використання методики та заходів формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p> <p>Розробіть власні інструменти формування мовних компетентностей фахівців сфери туризму та рекреації.</p>